

ДОБРОГО МИ РАМКУ! РАДІ, ЩО ВИ ТУТ!

ПОСІБНИК ДЛЯ ПЕДАГОГІВ
З ПРОВЕДЕННЯ РАНКОВОЇ ЗУСТРІЧІ

ДОБРОГО
МИ РАНОКЧУ!
РАДІ,
ЩО ВИ ТУТ!

ПОСІБНИК ДЛЯ ПЕДАГОГІВ
ПРО ПРОВЕДЕННЯ РАНКОВИХ ЗУСТРІЧЕЙ

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ФОНД «КРОК ЗА КРОКОМ»

2016

Всеукраїнський фонд «Крок за кроком»

Місія Всеукраїнського фонду «Крок за кроком» - сприяти змінам у системі освіти України в напрямі особистісно зорієнтованої, інклюзивної освіти для дітей віком з народження до десяти років з активним залученням сімей і місцевих громад. Місія ВФ «Крок за кроком» здійснюється шляхом проведення тренінгів для освітян, представників громадських організацій; ініціювання та реалізації проектів, спрямованих на забезпечення рівного доступу до якісної освіти для усіх дітей, у тому числі дітей з особливими освітніми потребами, дітей – представників етнічних та національних меншин та ін.

В основі діяльності ВФ «Крок за кроком» - цінності демократичного суспільства, що передбачають повагу до багатоманітності, забезпечення права вибору та інших основоположних прав людини, критичне мислення, власну та соціальну відповідальність.

ВФ «Крок за кроком»

Тел./факс: (044) 235 1136.

Адреса: 01001, м. Київ, вул. Пушкінська 9А, оф.4

admin@ussf.kiev.ua

www.ussf.kiev.ua

<https://www.facebook.com/Всеукраїнський-фонд-Крок-за-кроком-312800812201975/>

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Об'єднання спільноти: що таке ранкова зустріч?.....	6
Значення ранкової зустрічі	8
Запрошення дітей на ранкову зустріч	12
Привітання	14
Групові заняття	18
Щоденні новини	24
Обмін інформацією	30
Планування ранкової зустрічі	36
Інклюзивний підхід: залучення кожної особи	40
Створення правил групи / класу	42
Створення правил для всієї шкільної спільноти	46
Ознайомлення сімей із практикою ранкових зустрічей.....	48

ВСТУП

Місія Всеукраїнського фонду «Крок за кроком» – сприяти змінам у системі освіти України в напрямі особистісно зорієнтованої, інклюзивної освіти для всіх дітей віком з народження до десяти років з активним залученням сімей і місцевих громад. У рамках своєї місії ВФ «Крок за кроком» проводить тренінги для педагогів і батьків, дослідження, ініціює та впроваджує проекти в партнерстві з іншими міжнародними та вітчизняними організаціями.

Під час одного із тренінгів для педагогів ми спитали їх про очікувані освітні результати для дітей, а саме: що повинні знати та вміти їхні діти після перебування в дитячому садочку чи початковій школі. Вони сформулювали ось що:

- ◎ Самостійно мислити.
- ◎ Чітко висловлювати ідеї як в усній, так і в письмовій формі.
- ◎ Ефективно спілкуватися.
- ◎ Брати на себе відповідальність за себе та інших.
- ◎ Піклуватися про інших.
- ◎ Бути відкритими до нових ідей.
- ◎ Залучати тих, хто відрізняється від них.
- ◎ Отримувати задоволення від навчання.
- ◎ Поважати один одного.
- ◎ Знаходити спільну мову з іншими; товаришувати з ними.
- ◎ Критично мислити.

Очікування учасників тренінгу були дуже схожими, як і те, наскільки вони не готові формувати ці якості в дітей, оскільки традиційні навчальні програми передбачають мало

можливостей розвивати зазначені соціальні навички. Проте, якщо ми хочемо, щоб діти були відповідальними та турботливими, треба розвивати в них відповідні соціальні та емоційні навички, ставлення й цінності, приділяючи цим питанням таку ж саму увагу, як і традиційним академічним навичкам.

Здійснюючи свою місію, ВФ «Крок за кроком» спрямовує свою діяльність на розвиток демократичної культури, що є одним із завдань сучасної освіти й передбачає розвиток активної громадянської позиції в усіх учасників освітнього процесу. Освітні практики повинні заохочувати дітей до необхідності здійснювати усвідомлений вибір, брати відповідальність за свої рішення, творчо висловлювати свої ідеї, поважати відмінності та здібності однолітків, використовувати навички співпраці, розвивати вміння критично мислити. Спрямовуючи свою увагу на дітей, ми працюємо з тими, хто має на дітей найбільший вплив, – їхніми батьками та вихователями чи вчителями.

Практика *ранкових зустрічей* – одна із практик, яку можуть використовувати вихователі дитячих садочків і вчителі початкових класів у своїй щоденній діяльності. На початку дня діти збираються, щоби привітати один одного, вислухати думки друзів про певне питання, поставити та обговорити запитання. Під час ранкової зустрічі діти можуть спільно виконувати завдання з навчальної програми, обговорювати свій розклад роботи й новини дня.

Ранкову зустріч легко провести: вона закладає підґрунтя для інших змін, які потребують більшого досвіду; дає педагогам змогу відчути успіх і прагнення опанувати складніші практики. Найважливіше, що вона формує ті цінності, які стають основою для створення відповідальної та дбайливої спільноти дітей. Цінності, які розвиваються під час ранкової зустрічі, не пов'язані з конкретними релігією, етнічною приналежністю, національністю чи діяльністю – вони є спільними. Ранкова зустріч – це квінтесенція того, якими ми хочемо бачити наші спільноти та наше суспільство.

У посібнику наводиться стислий опис практичного проведення ранкової зустрічі, її користі для дітей, результатів останніх досліджень важливості соціального розвитку, шляхів ознайомлення дітей і батьків з кожним компонентом проведення практики ранкових зустрічей. Більшість розділів закінчується коротким параграфом, де йдеться про відповідальність керівників, педагогів, дітей і батьків за практичне втілення представленої теми.

ОБ'ЄДНАННЯ СПІЛЬНОТИ: ЩО ТАКЕ РАНКОВА ЗУСТРІЧ

Піклування один про одного, відчуття емоційної безпеки, яка потрібна для того, щоби ділитись важливими ідеями та досвідом, готовність допомагати друзям – це саме ті якості, що відображають суть ранкової зустрічі.

Ранкова зустріч – це зустріч на початку дня всієї групи дітей з педагогом. Сидячи в колі один проти одного, кожна дитина вдумливо й поважно вітається з іншими дітьми, після чого впродовж короткого часу ділиться власним досвідом зі своїми товаришами, які з повагою слухають її, ставлять свої запитання та коментують їх. Після цього вся група бере участь у короткій груповій вправі, спрямованій на розвиток академічних навичок, відчуття команди та єдності. Ранкова зустріч закінчується обміном щоденними новинами, які зазвичай готує педагог, щоби представити навчальні завдання цього дня.

Ранкова зустріч – це запланована, структурована зустріч, яка посідає важливе місце в повсякденному розкладі діяльності групи, коли панує атмосфера піклування та відповідальності. Педагоги визнають особливу роль ранкової зустрічі в житті дітей і присвячують 20–25 хвилин на початку дня, щоби створити позитивну атмосферу у групі на весь день перебування дітей у дитячому садочку чи початковій школі.

Ранкова зустріч складається з чотирьох основних компонентів.

© **Привітання** – перший компонент ранкової зустрічі. Діти збираються в коло разом зі своєю вихователькою. Усі діти вітаються, і це забезпечує розуміння, що вони є важливими членами групи. Усі звертаються один до одного на ім'я, що допомагає створити атмосферу дружби та причетності. Привітання створює спокійний і розважливий настрій для наступного елемента зустрічі – *обміну інформацією*.

© **Обмін інформацією** – другий компонент ранкової зустрічі. Діти висловлюють свої думки, обмінюються ідеями та пропонують важливі для них теми для обговорення. Діти мають змогу дізнатися щось один про одного. Обмін ін-

формацією допомагає розвивати навички, які дають змогу навчатись упевнено розмовляти і слухати. Кожна дитина може поставити запитання чи прокоментувати його, а дитина, яка повідомляє інформацію, відповідає на запитання та коментарі товаришів.

© **Групове заняття** – третій компонент ранкової зустрічі, що розпочинається після спокійного періоду обміркування інформації. У групі створюється відчуття єдності, радості через виконання пісень, участі в іграх, коротких і швидких заняттях. Ігри та заняття, позбавлені елементів суперництва та кооперативні за суттю, ураховують індивідуальний рівень розвитку в учасників певних навичок. Такі групові заняття здебільшого пов'язані з навчальною програмою чи темою, яка в цей час вивчається у групі/класі.

© **Щоденні новини** – завершальний елемент ранкової зустрічі. Це оголошення письмової об'яви, яка щодня вивішується на відповідному стенді чи дошці. Письмове оголошення налаштовує на те, що треба вивчати цього дня, а також дає можливість обміркувати події та навчання попередніх днів. Щоденні новини допомагають дітям тренувати навчальні навички, що сприяють розвитку математичних і мовленнєвих здібностей. Щоденні новини можуть містити різноманітні завдання (заповнення календаря, перегляд розкладу виконання робіт, створення графіка погоди), що активізують початок індивідуальної роботи або діяльність у центрах активності.

Такі заняття дають дітям змогу розвивати різноманітні соціальні та навчальні навички, поєднуючи соціальний, емоційний та інтелектуальний розвиток кожної дитини. Повторення позитивного досвіду сприяє розвитку доброти, емпатії та інклюзії, а також дає надзвичайні результати як у спільноті групи чи класу, так і поза їх межами. Педагоги відповідають за проведення ранкової зустрічі та моделювання демократичної поведінки.

ЗНАЧЕННЯ РАНКОВОЇ ЗУСТРІЧІ

Створення спільноти

У чому полягає важливість створення спільноти? Спільнота дає відчуття приналежності. Члени спільноти живуть у більшому суспільстві, але вони пов'язані один з одним спільними інтересами та цінностями. Люди, які відчують себе частиною спільноти, виходять за межі свого безпосереднього інтересу заради користі групи. Вони піклуються один про одного. Коли вони почуваються частиною спільноти, то більше й довше працюють задля її інтересів. Вони знають сильні сторони особистостей у групі та можуть за потреби їх використовувати. Вони навчаються один в одного, розширюючи знання й досвід усіх членів спільноти. У процесі спільної роботи виникає певний рівень довіри поміж членами спільноти. Спільноти можуть самовдосконалюватись, установлюючи зворотний зв'язок один з одним.

Створення спільноти дітей у групі чи класі потребує часу, уваги й терпіння. У дбайливому й демократичному класі чи групі є визнання того, що кожний член спільноти має потребу належати до неї, а також відповідає за свій внесок у спільний освітній процес. Спроможність групи ефективно функціонувати залежить від здатності її окремих індивідумів відкривати щось один в одному, працювати разом, відчувати взаємодовіру. Коли група дітей, батьків і педагогів збирається разом задля праці чи гри, вони створюють спільноту. Піклування, спілкування та особистісні зв'язки сприяють створенню спільноти людей, які навчаються. Це забезпечує основу, на якій діти отримують знання, коли виходять за межі навчального закладу.

Ранкова зустріч допомагає створювати взаємини, які формують відчуття спільноти в кожного з її членів. Створення групової чи класної спільноти стає ефективніше, коли педагог бере на себе роль фасилітатора (людини, яка допомагає зробити так, щоби все відбувалось належним чином, але не намагається жорстко контролювати цей процес). Ранкова зустріч стає інтерактивною та невимушеною. Коли значна частка відповідальності за допомогу при проведенні ранкової зустрічі перекладається на дітей, педагог використовує свій час для заохочення ініціативи, отримання позитивних відгуків, полегшення спілкування дітей, надання їм допомоги тощо. У центрі уваги ранкової зустрічі та її метою є співпраця, спільне навчання, а не конкуренція чи хизування особистими надбаннями.

Розвиток навичок спілкування

Уміння розмовляти і слухати є найважливішими якостями, які необхідні для демократичної культури. Навіть маленькі діти можуть висловлювати свою точку зору, чути відмінні думки інших людей і зважувати їх. Ранкова зустріч дає дітям змогу брати участь у

групових обговореннях, а педагогам – моделювати й активно розвивати в дітей вміння й навички ефективного спілкування. Люди, які можуть ефективно спілкуватись:

- ◎ Висловлюють свої думки таким чином, щоб їх розуміли інші.
- ◎ Уважно слухають, коли щось кажуть інші.
- ◎ Вирішують проблеми за допомогою слів.
- ◎ Пропонують свої ідеї групі.

Ці навички мають дуже важливе значення для успішного життя в колективі, спільного навчання й розв'язання конфліктних ситуацій. Ранкова зустріч – ідеальна можливість для розвитку цих навичок.

Передбачається, що діти робитимуть свій внесок у роботу групи в навчальній, соціальній, емоційній, практичній сферах. Вони потрібні, від них залежать інші, їх цінують за особистий внесок. Діти потребують практичного досвіду у висловленні власних думок, кращому пізнанні один одного, визнанні сильних сторін і талантів своїх однолітків. Такі звичні заняття, як ранкова зустріч, дають змогу постійно розвивати ці навички.

Розвиток соціальних навичок

Завдяки практиці ранкової зустрічі маленькі діти переходять від зосередження уваги на власній особистості до охоплення нею інших. Соціальні переваги цього підходу сприяють розвитку емпатії, активному слуханню однолітків, навчають дітей розуміти позицію інших людей. Уміння сприйняти точку зору іншої людини руйнує упередженість, сприяє толерантності та визнанню її відмінностей. Такі соціальні компетентності допомагають людям жити у взаємній повазі, створюють умови для позитивного, відкритого спілкування між окремими членами суспільства. Це основні навички, необхідні для демократії.

Соціальні навички розвиваються не в ізоляції, й не тоді, коли діяльність і моделі поведінки жорстко визначені. Здатність ефективно висловлюватись і слухати, робити вибір, а також залагоджувати конфлікти, коли вони виникають, – усе це має найважливіше значення для функціонування будь-якої спільноти. Діти потребують спокійної та інклюзивної атмосфери. Їм потрібні можливості експериментувати та різними способами розповідати, спілкуватися та отримувати задоволення від перебування в колі своїх однолітків.

Результати численних досліджень свідчать, що ефективні програми, спрямовані на виховання в дітей позитивних рис характеру й соціальних навичок, знижують імовірність виникнення низки негативних явищ у суспільстві (насильства, наркоманії, вагітності неповнолітніх), оскільки негативні моделі поведінки мають тенденцію проявлятися у комплексі. Діти, які демонструють один із цих типів поведінки, зазвичай демонструють й інші.

Вивчення дітей із різних шкіл і дитячих садочків підтверджує, що діти, які навчалися там, де використовувалась така соціальна навчальна практика, як ранкова зустріч, демонструють вищий рівень відчуття спільноти і ширший діапазон позитивних проявів таких якостей (центр вивчення проблем розвитку):

- ◎ краще ставлення до школи й навчання;
- ◎ більша довіра та повага до вчителів;
- ◎ вищий рівень навчальної мотивації;
- ◎ глибше почуття власної гідності;

- ◎ відповідні соціальні/етичні стосунки та поведінка;
- ◎ більша турбота про інших;
- ◎ більша відданість демократичним цінностям;
- ◎ кращі навички залагодження конфліктів;
- ◎ частіші прояви альтруїстичної поведінки;
- ◎ краще сприйняття «зовнішніх груп»;
- ◎ менша кількість випадків вживання алкоголю та наркотичних речовин.

Соціально-емоційне навчання інколи називають «відсутнім елементом», оскільки воно є частиною освіти, що поєднує академічні знання з конкретними навичками, важливими для досягнення успіху у школі, родині, спільнотах, на роботі й у цілому в житті.

Удосконалення академічних навичок

Результати сучасних досліджень свідчать, що програми, які сприяють розвитку соціальних навичок, підвищують і академічні досягнення. Соціальні навички – це «помічники академічних успіхів». Якщо соціальні навички не розвинені належним чином, педагогам доводиться марнувати дорогоцінний час на підтримання порядку та вказівки. Такий важіль, як соціальні навички, дає педагогам змогу забезпечити якісне викладання й навчання.

Крім того, ранкова зустріч сприяє розвитку:

- ◎ навичок розмовляти;
- ◎ навичок слухати;
- ◎ словникового запасу;
- ◎ уміння досліджувати;
- ◎ уміння аналізувати й оцінювати навчальний матеріал;
- ◎ уміння спонтанно відповідати на запитання;
- ◎ уміння приймати виклик від інших;
- ◎ уміння використовувати вивчену інформацію.

Створення у класі позитивного настрою

Повсякденні вправи, які практикуються під час проведення ранкової зустрічі, допомагають дітям зблизитися зі своїми однолітками, навчитися співпрацювати, утримуватись від критики інших, поважати інших як особистостей. Позитивний настрій у групі чи класі створюється за рахунок:

- ◎ атмосфери довіри;
- ◎ відчуття приналежності до спільноти;
- ◎ участі у прийнятті рішень;
- ◎ доброти та заохочення однолітків;
- ◎ вільного від критики ставлення вчителя/вихователя;
- ◎ очікування конкретних результатів;
- ◎ справедливості та неупередженості.

Позитивна атмосфера створюється за рахунок практичного використання:

- ◎ інклюзивного підходу;
- ◎ обміну інформацією;
- ◎ піклування;
- ◎ заохочення;
- ◎ участі;
- ◎ чесності;
- ◎ самовираження.

Заохочення демократичного ставлення й поведінки

Хоча розвиток демократичного ставлення й поведінки традиційно не пов'язується з освітою дітей дошкільного віку, цей аспект притаманний практиці ранкової зустрічі. Ранкова зустріч ознайомлює дітей з демократичними цінностями в доступній їм формі.

- ◎ **Інклюзія.** Незалежно від здібностей, соціальної, релігійної приналежності чи статі педагог та інші діти сприймають внесок кожного з однаковою доброзичливістю та повагою.
- ◎ **Активна участь.** Участь у зустрічі беруть усі діти. Вони вітаються один з одним, мають змогу обмінюватись інформацією, ставити запитання, коментувати, приєднуватись до групової роботи, а також робити свій внесок у щоденні новини.
- ◎ **Критичне мислення.** Діти навчаються з повагою ставити запитання, піддавати сумніву й оцінювати ідеї, які можуть відрізнятись від їхніх власних або бути подібними.
- ◎ **Толерантність і прийняття.** Оскільки не кожна дитина повинна погоджуватися з ідеями інших, ці питання розглядаються під час вільної дискусії. Протилежні ідеї вислуховуються й обговорюються, тому що серед дітей існує взаємодовіра.
- ◎ **Самостійне мислення.** Дітей заохочують до обміну своїм досвідом та ідеями.
- ◎ **Відкритість.** Висловлюється та обговорюється низка ідей. У щоденних новинах повідомляється доступна для всіх інформація про те, що відбувається у класі/групі.
- ◎ **Власна та соціальна відповідальність.** Діти встановлюють правила власної поведінки та поведінки групи. Під час ранкової зустрічі й упродовж усього дня вони уважно слухають, з повагою відповідають, а також практикують доброзичливість.

ЗАПРОШЕННЯ ДІТЕЙ НА РАНКОВУ ЗУСТРІЧ

Перехід до зустрічі

Перед початком ранкової зустрічі діти повинні підготуватись до зміни виду діяльності. Незалежно від того, розпочинається ранкова зустріч безпосередньо після приходу в навчальний заклад чи після якоїсь діяльності або пізніше, упродовж дня, діти повинні знати, коли саме це станеться. У той час як діти старшого віку здатні стежити за часом і можуть потребувати лише короткого усного нагадування, молодші діти потребують конкретного нагадування, що вже час переходити до нової діяльності – ранкової зустрічі.

Коли дітей запрошують на ранкову зустріч, зазвичай панує галаслива атмосфера хвилювання та очікування. Діти знають з попереднього досвіду, що на них чекають знайомі заняття – *привітання, обмін інформацією, групова робота, щоденні новини*, а також несподіванки.

Перехід до ранкової зустрічі краще зробити невимушеним, оскільки в центрі уваги повинен бути її конкретний зміст. Це не потребує спеціальних матеріалів. Педагогам необхідно ретельно підбирати форму нагадувань, оскільки їх характер буде перенесено у привітання на початку ранкової зустрічі. Упродовж навчального року нагадування про необхідність завершити попередню діяльність доцільно змінювати.

Збори дитячої спільноти

У кожного педагога є унікальне «запрошення» на ранкову зустріч. Повідомити дітям, що вже час збиратись, можна загравши якусь певну мелодію, задзвонивши у дзвінок, увімкнувши чи вимкнувши світло, заспівавши пісню або просто повідомивши про це. Залежно від віку дітей упродовж навчального року можна використовувати один або кілька сигналів, які легко розпізнати. Педагоги можуть розглядати запрошення на ранкову зустріч як «навчальне завдання» й по черзі призначати дітей відповідальними за нього.

Вимоги до поведінки

На початку навчального року педагоги мусять сповістити учням про правила поведінки під час переходу до ранкової зустрічі. Деякі вихователі чи вчителі вважають за доцільне сказати кілька простих слів: «Прийшов час ранкової зустрічі, будь ласка, приходьте з відкритими руками та відкритими серцями». Є сенс провести обговорення правил для цього етапу ранкової зустрічі.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

КЕРІВНИКИ

Повідомляють батькам і дітям про необхідність вчасно приходити в дитячий садочок чи школу.

ПЕДАГОГИ

Складають розклад, в якому 20–30 хвилин на початку дня виділяється на ранкову зустріч.

Створюють у групі чи класі місце, де всі діти можуть зібратись на килимі (молодші діти) або на стільцях (старші діти). Створення такого місця може потребувати відповідного розташування меблів.

Визначають певну дію, яка сигналізуватиме, що вже час збиратись на ранкову зустріч.

Розробляють та оголошують вимоги до поведінки.

Забезпечують можливості для вираження та сприйняття індивідуальних відмінностей дітей.

ДІТИ

Допомагають здійснювати перехід до ранкової зустрічі (прибирають, готують необхідні матеріали, допомагають розташувати меблі тощо).

Приходять на зустріч з «відкритими руками та відкритими серцями».

Беруть на себе відповідальність за свої дії.

БАТЬКИ

Забезпечують своєчасне прибуття дітей у школу/дитячий садочок.

ПРИВІТАННЯ

Діти хочуть, щоб їх любили, цінували дорослі та однолітки, прагнуть почуватися частиною групи. Привітання адресується кожній дитині по черзі, вербально або невербально всіх запрошують у кімнату. Під час привітання кожна дитина з повагою звертається до інших на ім'я; у колі створюється доброзичливий настрій. Діти усвідомлюють свою важливість і допомагають іншим відчувати себе членами групи, яких цінують.

Практика щирого привітання інших є головною метою етапу. Привітання є важливим елементом демократичного освітнього середовища, зорієнтованого на дитину. Учитель/вихователь або призначена людина розпочинає привітання, звертаючись до когось персонально, наприклад: «Доброго ранку, Оленко. Я рада, що ти тут». Процес привітання кожного учасника окремо зазвичай відбувається по колу, зліва направо. Кожна дитина після того, як її привітали, у свою чергу вітає іншу. Коло включення поширюється на всю групу, а потім і на більш широку спільноту.

Існує багато привітань, які можна використовувати після того, як діти опанують стандартні моделі й демонструватимуть початкове розуміння цілей привітання всіх членів спільноти.

Належна поведінка

Коли привітання передається від одного члена групи до іншого, діти повторюють поведінку, яку моделює педагог. Знайомлячи з ідеєю привітання на початку року або змінюючи його формат, важливо чітко сформулювати вимоги до цього процесу. Належна поведінка передбачає вільну, але зібрану поставу, статечні рухи, спокійний і щирий голос, приязний вираз обличчя й погляд у вічі.

Діти починають розуміти, що їхня роль у демократичній спільноті активна, а не пасивна. Вони усвідомлюють, що поведінка має вплив на прийняття та передачу послання, що вони відповідають за підтримання власної поведінки та поведінки всієї групи.

Діти віком 10–12-ти років схильні до участі в окремих групах і компаніях як до засобу утворення сильних і відданих зв'язків. Саме тому дуже важливо закласти підвалини для створення інклюзивного оточення. Учителі повинні демонструвати моделі поведінки, що свідчать про інклюзивний підхід – погляд у вічі, посмішку, повсякденне привітання один одного на ім'я.

Змінюйте привітання

Педагог мусить використовувати різноманітні веселі та приємні форми привітання, які поважають і підтримують учнів. Привітання різними мовами, грайливі вигуки з використанням описових прикметників, офіційні знайомства, використання вербальних і невербальних засобів, кодів, пісень і мелодій – популярні та випробувані педагогами в усьому світі. Конкретні приклади наведені в «Повній кишени привітань». Використання кожного конкретного привітання треба планувати з урахуванням навчальної програми та навичок дітей.

ПОВНА КИШЕНЯ ПРИВІТАНЬ

ПРОСТІ ПРИВІТАННЯ

- ◎ Рукостискання.
- ◎ Арабське привітання – Ассалам Алейкум.
- ◎ «Хай-файв» (привітання, коли одна людина плескає піднятою долонею в долоню іншої людини).

ПРИВІТАННЯ І ВІДПОВІДІ

Діти передають один одному якимсь конкретне привітання й відповідь, наприклад: «Доброго ранку, Андрійко» – «Доброго ранку, Марійко» доти, доки звернення не обійде коло дітей. Привітання можна легко змінювати шляхом:

- ◎ Зміни або додавання нових слів, наприклад: «Привіт, Андрійко, я рада, що ти прийшов».
- ◎ Використання іншої мови, можливо тієї, яку дитина використовує вдома (наприклад, ромської, російської тощо).
- ◎ Додавання жестів – таких, як рукостискання, махання рукою, або інструкцій, наприклад: «Підводьтесь, коли почуєте своє ім'я».
- ◎ Зміни послідовності привітання інших, наприклад, оминати кожному другу дитину, яка сидить у колі.

ПРИВІТАННЯ-ЗНАЙОМСТВА

Привітання-знайомства, які дають можливість дітям краще познайомитись один з одним, також можна провести під час ранкової зустрічі.

- ◎ Зробіть стос із карток з іменами кожної дитини. Кожна дитина вибирає картку й вітає того, чие ім'я на ній написано. Якщо у групі присутні відвідувачі (гості), зробіть картки з їхніми іменами, щоби була можливість привітати і їх.
- ◎ Окремі члени групи можуть відрекомендуватись в особливий або жартівливий спосіб. Наприклад, попросіть дітей додавати до привітання прикметники для опису себе («Доброго ранку, я розумний Микола»). Для учнів початкової школи буде своєрідною фонетичною

вправою, коли необхідно вживати прикметники, що починаються з того самого звуку, що й їхнє власне ім'я («Доброго ранку, я смілива Софійка»).

© Запропонуйте кожній дитині відрекомендувати особу, що сидить поруч з нею, якимось особливим чином. Наприклад: «Алісо, я рада, що ти прийшла. У тебе такі чудові малюнки».

© Привітання-знайомства можуть бути як формальними, так і особистими: «Це моя однокласниця Дарина. Їй десять років. Дарина любить гратися із м'ячем і відвідувати спортивну секцію».

Використання різноманітних стилів чи форматів привітання спонукає педагогів міркувати про унікальні особливості їхньої групи дітей. Діти створюють чудові нові привітання для ранкової зустрічі. Така практика заохочує їх і додає впевненості в собі.

КОДИ

«Таємні» (закодовані) привітання – найпопулярніші серед дітей. Код є «таємним», оскільки невідомий іншим учасникам, доки вони не матимуть власного досвіду. «Таємні» або «закодовані» привітання бувають простими чи складними (складність може зростати впродовж кількох днів або тижня). Приклад «таємного» коду: у понеділок – два моргання, у вівторок – два моргання й одне примружування ока, у середу – два моргання і примружування ока, легке смикання правого вуха. Цей сигнал по черзі передається кожній дитині, доки перший «відправник» не отримує зворотне послання.

ІГРИ

© **Передавання предмета** – у той час як окремі діти вітають один одного, по колу передається м'яч, пряжа або нитка, камінь чи якийсь інший предмет, що може мати особливе значення.

© **Створення спільної сітки** – м'яч чи пряжу хаотично кидають один одному, одночасно вітаючись. Коли нитка передається від одного учасника іншому, кожний з них деякий час тримає її, перш ніж кинути в новому напрямку.

© **Абеткове привітання** – учні вигукують свої імена в абетковій послідовності. Якщо хтось вигукне ім'я поза чергою, привітання треба почати спочатку. З дорослішими учнями такі дії можна організувати у зворотній послідовності. Привітання також можна хронометрувати, для того щоби проводити моніторинг підвищення швидкості впродовж навчального року.

© **Математичні привітання** – привітання починається з називання імені особи, яка сидить праворуч, після чого дається задача, наприклад: «Дмитрику, $3 + 5$ дорівнює...». Дмитрик відповідає, називаючи ім'я особи, яка її склала. Наприклад: «Карина, 8». Дитина, яка розв'язала математичний приклад, повертається до особи, яка сидить праворуч від неї, називає її ім'я і пропонує нову задачу. Це привітання йде по колу доти, доки кожний учасник не отримає привітання, вирішить приклад і у свою чергу привітається з іншим членом групи. Залежно від віку дітей, їхніх навичок і навчальної програми вчителі можуть установлювати певні обмеження, наприклад, використовувати лише додавання в межах 10, тощо.

Коли запроваджувати привітання

Оскільки привітання є простим і природним, воно повинно стати першим компонентом ранкової зустрічі, з яким треба ознайомити дітей. Коли ранкова зустріч проводиться вперше, вихователь, створивши коло, наводить приклад простого привітання, звучить пісенька й коротко обговорюється роль ранкової зустрічі у групі. Залежно від віку дітей та їхнього попереднього досвіду під час першого знайомства з цією практикою педагога можуть змінювати обсяг інформації.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

КЕРІВНИКИ

Моделюють приклад поведінки, яку б вони хотіли бачити у своєму навчальному закладі.

Щоденно вітаються на ім'я з дітьми, коли вони приходять у школу/дитячий садочок.

Дізнаються про імена батьків і вітаються з ними, коли вони приходять у школу/дитячий садочок.

Щоденно вітаються з вихователями чи вчителями, іншими працівниками навчального закладу на ім'я (ім'я та по-батькові або використовуючи звернення «пані»/«пан» – пані Марія, пане Андрію тощо).

ДІТИ

Реагують на привітання відповідною поведінкою.

Вітаються з усіма іншими дітьми та вихователями чи вчителями, входячи у групу чи клас.

Обмірковують нові способи привітання.

Відповідають на всі привітання.

БАТЬКИ

Моделюють приклад поведінки, яку б вони хотіли бачити у своєму домі.

Щоденно вітаються зі своєю дитиною.

Вітаються на ім'я із друзями своїх дітей.

Вітаються з педагогами, іншими дорослими у групі чи класі.

Вітаються з іншими батьками на ім'я.

ПЕДАГОГИ

Моделюють приклад поведінки, яку б вони хотіли бачити у своєму класі/групі.

Щоденно вітаються з колегами на ім'я.

Створюють і ведуть активний список привітань, які використовують упродовж навчального року.

Використовують жести, які висловлюють почуття теплоти та доброзичливості.

Обов'язково вітаються з усіма присутніми.

Привертають увагу до імен учнів або дорослих, які відсутні на зустрічі.

Діляться з колегами успіхами й новими ідеями.

ГРУПОВІ ЗАНЯТТЯ

Мета групових занять полягає в об'єднанні групи. Кожний член групи приєднується до спільних розваг – співає, грається в ігри, бере участь у різних приємних заняттях. Серед цих занять повинні бути ігри, які не передбачають суперництва, а також завдання кооперативного характеру, де цінуються та враховуються індивідуальний рівень навичок та інтереси дітей. Ці заняття потребують від дітей використання навичок критичного мислення і сприяють самовираженню. Під час роботи з дорослішими дітьми заняття можуть бути більш структурованими та містити завдання, пов'язані з навчальною програмою. Інтелектуальні ігри й заняття, спрямовані на розвиток етичних і моральних почуттів, особливо цікавлять дітей молодшого шкільного віку. Їх можна використовувати в якості вступу до роботи у класі та для обговорень (див. список ігор і занять у «Колі задоволень»).

Компонент групових занять у ранковій зустрічі сприяє розвитку демократичних цінностей у спільноті, доводячи важливість співпраці, інклюзії й участі у спільній діяльності. Спільні ігри та заняття ґрунтуються на використанні сильних сторін кожного на користь усієї групи. Групові заняття заохочують розвиток виразного мовлення. Вони дають змогу забезпечити соціальний, академічний і фізичний розвиток, а також створюють можливості вчитись на помилках, проявляти наполегливість у сприятливому середовищі.

Розвиток спільного ентузіазму

Головна мета ігор і занять полягає в тому, щоб отримувати задоволення, водночас створюючи відчуття спільноти. Учителі часто вважають за необхідне використовувати заняття, які:

- ◎ заохочують дітей сміятися;
- ◎ сприяють співпраці та спільному вирішенню проблем;
- ◎ розширюють репертуар пісень і віршів;
- ◎ підтримують навчальну діяльність;
- ◎ розвивають фізичну координацію, спритність і витривалість.

Створення репертуару ігор і занять

Існує чимало можливостей отримувати задоволення від досліджень і навчання, які не потребують спеціальних матеріалів. Плануючи заняття, педагоги повинні планувати різноманітні завдання, що передбачають:

- ◎ дію та рух;
- ◎ використання мовлення;
- ◎ отримання досвіду застосування математичних дій;
- ◎ наукові експерименти;
- ◎ використання музики, пісень.

Завдання повинні враховувати:

- ◎ теми навчальної програми або теми, що викликають інтерес дітей;
- ◎ рівень зрілості дітей;
- ◎ досвід проведення групових занять;
- ◎ колективний досвід участі групи в конкретних заняттях.

КОЛО ЗАДОВОЛЕННЯ ГРУПОВІ ЗАНЯТТА ДЛЯ ДІТЕЙ 5-6 РОКІВ

◎ «Музичні стільці».

Коли грає музика, діти ходять навколо стільців, розставлених колом. Коли музика припиняється, кожна дитина має сісти на стілець. Якщо стільців недостатньо, діти вирішують, яким чином знайти місце для кожного. Після кожного такого етапу один стілець забирають, аж доки не залишиться лише кілька стільців, на які повинна сісти вся група.

◎ «Доторкнись до синього»

Об'єднайте дітей у групи по десять осіб. Вони можуть розпочати гру в колі, але потім їм треба мати можливість вільно пересуватись. Ведучий розпочинає гру словами: «Доторкнись до синього!» (можна використовувати набір кольорових карток). Діти повинні доторкнутись до синього кольору на своєму одязі або на одязі інших. Діти можуть торкатись пальцем, коліном, ліктем, головою тощо.

Потім ведучий називає інший колір, наприклад: «Доторкнись до червоного!». Діти, продовжуючи триматися за предмет синього кольору, мусять водночас зуміти доторкнутись до червоного кольору. Протягом гри спонукайте дітей допомагати один одному торкатись відповідних кольорів. У цій грі не має тих, хто програв або вибув із гри! Ця гра – зусилля всієї групи. Якщо хтось не може утримати рівновагу або падає, гра починається спочатку.

◎ «Характеристики людей»

Виберіть кількох дітей і поставте їх поруч один з одним. Вони повинні мати щонайменше одну спільну ознаку (наприклад, темне волосся). Решта дітей, які стоять у колі, повинні визначити цю характеристику. Якщо хтось здогадується, то пропонує іншій дитині з кола, яка має таку ж характеристику, приєднатись до групи.

◎ «Оцінювальна банка»

Покладіть у банку певну кількість будь-яких предметів. Запропонуйте дітям оцінити, скільки предметів у банці. Можна змінити цю вправу, записуючи відповіді на великому аркуші паперу. Запишіть оцінку кожної дитини. Збережіть ці записи та повісьте їх у кімнаті або з'єднайте разом і зробіть «Книгу приблизних оцінок нашої групи».

ДЛЯ ДІТЕЙ 6-8 РОКІВ

◎ Дії та слова

Попросіть дітей придумати якийсь рух (наприклад, підняти плече) і відповідне слово або звук, що описує цей рух. Рухаючись по колу, діти вимовляють слово або звук і супроводжують його рухом. Продовжуйте рухатись по колу, збільшуючи швидкість. Щоб урізноманітнити цей вид діяльності, діти мусять повторити рух сусіда, який стоїть праворуч. Якщо діти пропустили рух або показали його неправильно, почніть гру спочатку.

◎ «Створення спільного оповідання»

Покладіть у сумку набір різних предметів, які використовуються у класі щодня, – наприклад, гребінці, гумки, папір тощо. Передавайте сумку по колу, запропонувавши дітям по черзі витягувати з неї один предмет. Діти мусять вигадувати історії про предмет, який вони витягли. Таким чином, створюється групова історія про класні предмети – кожна дитина додає одне-два речення про свій предмет. Ви можете запропонувати дітям писати, малювати або переказувати ці історії в центрі грамоти впродовж дня.

ДЛЯ ДІТЕЙ 8-10 РОКІВ

◎ «Розкажи вірш»

Виберіть невеликий вірш, який вам хочеться вивчити із групою дітей. Розділіть дітей на підгрупи залежно від кількості строф у вірші. Запропонуйте кожній підгрупі вибрати строфу. Дайте час для того, щоби вони вибрали творчий спосіб «розповіли» свої строфи (наприклад, проілюстрували, драматизували, проспівали тощо). Участь у цьому повинні брати всі діти. Коли всі попрацюються, організуйте групу виставу, під час якої підгрупи розповідатимуть вірш з початку до кінця.

◎ «Труднощі зі скакалкою»

Діти повинні мати скакалки. Підготуйте таймер для підрахунку часу. Кожна дитина підраховує кількість своїх стрибків, доки не зіб'ється. Коли визначений час закінчиться, кількість стрибків кожного додається до загальної суми. Протягом навчального року діти можуть вести облік особистих або/та групових досягнень. Результати можна використовувати для побудови графіків.

◎ «Уявіть це!»

Один з учнів вибирає малюнок. Не показуючи іншим дітям, він мусить детально описати його. Інші діти намагаються відтворити цей малюнок. Забезпечте учнів кольоровими олівцями, маркерами, фарбами, папером тощо. Попросіть групу продемонструвати свої результати.

◎ «Представляючи 20»

Попросіть учнів подумати над способами представлення числа 20. Наприклад, $10 + 10$, 2×10 , $32 - 12$, 20 тощо. На початку року підберіть числа, які використовуються на уроках математики. У міру засвоєння учнями знань давайте їм можливість самостійно вибирати числа.

ДЛЯ ДІТЕЙ 10-12 РОКІВ

◎ «Моя улюблена пісня»

Запропонуйте учням розповісти про одну з їхніх улюблених пісень (сучасні, класичні, народні тощо) та описати свої відчуття. Після обміну інформацією попросіть інших учнів поділитися своїми відчуттями. Можна використовувати програвач, текст пісень тощо.

◎ «Позиції йога»

Запропонуйте учням показати рух чи позицію тижня. Попросіть учнів описати цей рух чи позицію та їх переваги. Учні можуть підготувати список рухів чи позицій та їх переваг, які вони можуть використовувати протягом дня.

◎ «Цікаві статті»

Запропонуйте учням «передплатити» цікаві статті. Під час групової діяльності учні по черзі переглядають статті з газет, журналів, уривки із книжок, які вони прочитали, повідомляючи іншим їх зміст. Решта учнів діляться своїми думками та почуттями про представлену інформацію.

◎ «Математичні команди»

Підготуйте математичні задачі, які будуть використовуватись упродовж навчального року. Запропонуйте учням у колі вибрати задачу та представити її решті класу. Попросіть учнів (групи по 4–6 дітей) розв'язати цю задачу. Після того як усі групи завершать роботу, вони по черзі діляться результатами розв'язку.

Учні середньої школи часто не дуже бажають брати участь у заняттях, які їм здаються безглуздими або дитячими. Водночас група учнів у віці 10 або 12-ти років може з великим ентузіазмом ще раз зіграти у гру, що знайома їм з дитинства. У цій віковій групі зазвичай більш популярними є заняття, які містять навчальний виклик і стимулюють навички критичного мислення. Такі учні полюбляють створювати кросворди, читати вірші, розв'язувати складні математичні задачі. Групове заняття також може проходити у формі «цілеспрямованого обміну», коли учні висловлюють свої думки із приводу поточних подій, питань, що стосуються школи або реальних соціальних проблем чи певної теми. Кваліфіковане керівництво й допомога вчителя підтримують цілеспрямованість і продуктивність дискусії, а також сприяють розвитку мислення.

Упродовж навчального року вчителі повинні ретельно підбирати заняття, що сприяють розвитку почуття спільноти, підтримують групову діяльність;

відзначають досягнення дітей, дають можливість удосконалювати певні навички, необхідні для учнів і лідерів.

У школі немає двох однакових груп. Репертуар кожного класу демонструє його унікальність. Ці неповторні збірки або колекції створюють історію групи; відчуття «дому» у великому навчальному закладі й, найважливіше, почуття солідарності серед його членів.

Учителі мусять використовувати свої плани уроків для створення колекції групових занять. Уся школа може брати участь у складанні списку занять, що відображають потреби дітей всіх вікових груп закладу. Про розроблений таким чином список можна повідомити батькам, аби узгодити заняття, які проводяться вдома і школі.

Послідовність групових занять

Групові заняття під час ранкової зустрічі дуже добре проводити після спокійного обмірковування періоду обміну інформацією, коли діти готові до участі в більш активних видах діяльності. Групові заняття менш структуровані, ніж такі компоненти ранкової зустрічі, як привітання та обмін інформацією, і спрямовані на задоволення притаманного дітям бажання рухатись.

Коли ознайомлювати дітей із груповими заняттями

Групові заняття зазвичай є другим компонентом ранкової зустрічі, з яким треба ознайомити дітей.

Водночас діти можуть, наприклад, разом співати пісеньку, беручи таким чином участь у групових заняттях, ще до їх офіційного представлення. Після того як діти опанують такий компонент ранкової зустрічі, як привітання, педагоги можуть ознайомити їх із груповими заняттями, обговоривши насамперед значення слова «спільнота».

Заняття, запропоновані на початку навчального року, дуже відрізняються від більш складних ігор і завдань, які приносять задоволення дітям наприкінці навчального року. На початку навчального року, незалежно від віку дітей, педагоги мають вибирати прості, відкриті заняття (наприклад, зробити свій внесок в спільну аплікацію тощо), що створює відчуття довіри й самоконтролю (наприклад, робити що-небудь по черзі і спільно вирішувати проблеми).

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

КЕРІВНИКИ

Заохочують педагогів запроваджувати нові ідеї.

Заохочують до участі батьків.

Приєднуються до ранкової зустрічі й беруть участь у групових заняттях.

Проявляють ентузіазм у заняттях, повідомляючи педагогам, дітям і батькам про отримане задоволення.

Заохочують педагогів створювати свій репертуар групових занять.

Пропонують групі дітей заняття, яке вони б хотіли запровадити.

ДІТИ

Повинні бути готовими до участі.

Отримують задоволення від досвіду, який набувають.

Пізнають своїх друзів.

Вносять пропозиції про нові заняття.

Керують власною поведінкою.

БАТЬКИ

Просять видати їм список занять, які використовуються у групі чи класі.

Пропонують дітям розповісти про їхні групові заняття.

ПЕДАГОГИ

Демонструють ентузіазм, з великим бажанням беручи участь у заняттях.

Сміються й отримують задоволення.

Роблять помилки.

Планують заняття, які добре «підходять» групі.

Вводять у групові заняття різноманітні соціальні та навчальні ігри.

Складають широкий список пісень, ігор і занять.

Діляться своїми заняттями з колегами і батьками.

Беруть до уваги почуття, що можуть виникнути, обговорюючи заняття до його початку, наприклад, «Що ти відчуваєтимеш, якщо».

Вітають належну поведінку.

Обговорюють способи, які діти можуть використовувати для керування своєю поведінкою.

ЩОДЕННІ НОВИНИ

Головна мета щоденних новин полягає в наданні інформації. Щоденні новини містять коротке повідомлення, складене педагогом (або під його керівництвом), яке вивішується таким чином, щоби всі могли його прочитати; короткі усні оголошення; а також, залежно від віку дітей, різноманітні завдання (наприклад, календар погоди, розклад виконання робіт тощо). Письмове повідомлення вітає та запрошує всіх у клас, об'яви дають інформацію про час і зміст роботи індивідуальних занять або в центрах активності.

Щоденні новини сприяють розвитку демократичної практики через надання відкритої інформації, важливої для всіх, у письмовій або усній формі. Подібно до газети щоденні класні новини стимулюють зацікавленість і дають кожному доступ до інформації, одночасно покладаючи відповідальність на кожну особу за її набуття. Щоденні новини можуть стати письмовим документом, що фіксує «історію» спільноти.

Письмове повідомлення на дошці зазвичай складається з конкретних і сталих компонентів. Наприклад, щоденні новини можуть містити:

- ◎ Особливе привітання.
- ◎ Календарну інформацію.
- ◎ Повідомлення або інформацію про поточну тему навчальної програми чи тему обговорення.
- ◎ Пояснення плану роботи на день.
- ◎ Інформацію про конкретні види роботи або обов'язки.
- ◎ Особливе прохання або завдання, що потребує виконання.
- ◎ Спеціальні оголошення.

ЩОДЕННІ НОВИНИ

Доброго ранку! Я рада, що ви тут.

Сьогодні вівторок, 27 жовтня.

Людина дня – **ТАРАС**.

Учні, ім'я яких починається з літери М, будуть брати участь в обміні інформацією.

Після обіду ми займатимемось музикою.

Запишіться нижче на «Крісло автора».

Із днем народження, Оленко

Можливості розвитку академічних навичок

Щоденні новини допомагають дітям у розвитку і практичному опануванні мовленнєвих і математичних навичок, використовуючи для цього передбачуваний, визначений формат з різноманітними мовними моделями, лексикою та змістом. Вони дають учням змогу допомагати один одному при вивченні навчальних тем і забезпечують емоційну підтримку. Молодші учні допомагають один одному розшифровувати приховані повідомлення, що містяться у щоденних новинах, тренувати, заохочувати та реагувати, коли визначаються завдання.

Хоча насамперед щоденні новини виконують навчальну функцію, вони ще сприяють розвитку дитини в цілому. Коли діти стоять перед класом, читають, складають повідомлення або вирішують проблему, висвітлену в новинах, то відчують упевненість у собі. Рівень упевненості учня в собі впливає на ефективність його роботи впродовж усього дня. Упевненість, яку отримують учні, роблячи свій внесок у щоденні новини, допомагає їм використовувати низку навичок під час індивідуальної або спільної з однокласниками роботи над розв'язанням навчальних завдань.

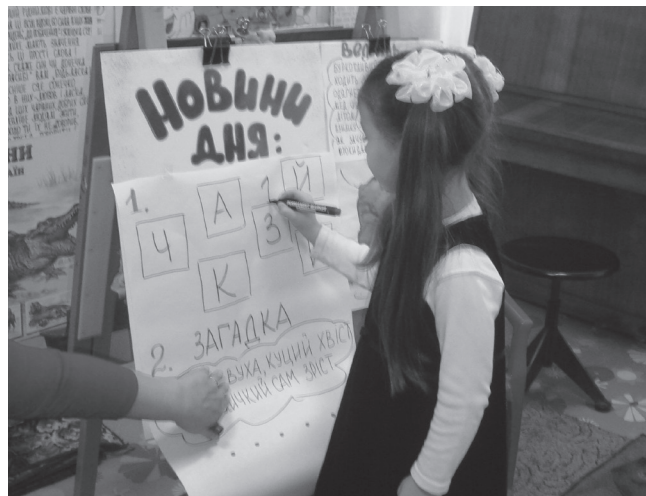
Якщо щоденні новини виявлятимуть навички й академічний рівень учнів класу, діти будуть прагнути вдосконалюватись у читанні, письмі та виконанні математичних завдань. Повідомлення повинні бути певним викликом, але не надто складними. Якщо інформація буде складною для учнів, закріплення навичок не відбудатиметься.

Під час підготовки новин учителі вибирають звичний формат, водночас інформація та завдання для учнів можуть змінюватись упродовж року з урахуванням цілей навчальної програми та нових інтересів дітей.

Під час ранкової зустрічі послання читають учитель, група або окремі учні. Щоденні новини сприяють динамічному розвитку писемних і читацьких навичок багатьма шляхами:

- ◎ Вони допомагають учителю показати, що читання є цілеспрямованим процесом.
- ◎ Вони дають учителю змогу моделювати ефективні методи ведення щоденника рефлексії.
- ◎ Вони дають нагоду учням удосконалювати на практиці навички, пов'язані з читанням, письмом, складанням творів, редагуванням.

Стиль написання і зміст послання залежать від віку й навичок учнів. Учителі підтримують читачів-початківців, повторюючи деякі фрази у щоденних новинах, наприклад: «Сьогодні ми будемо...». Будова речення повинна бути простою й містити слова з активного словника. Для учнів старшого віку зміст і формат письмового послання змінюються, щоби розкрити проблеми відповідної складності. Речення стають більш складними, можна розширити активну лексику, наприклад, написати курсивом повідомлення другою мовою, яку вивчають учні класу.

ПРИКЛАДИ ЩОДЕННИХ НОВИН

Прості, установленого формату

НОВИНИ

Доброго ранку!
Сьогодні вівторок, 13 квітня.
Людина дня – Марина.
Ми займатимемось музикою.

Збільшення обсягів інформації

НОВИНИ

Доброго ранку!
Сьогодні середа, 14 квітня.
Людина дня – Макар.
Макар бере участь в обміні інформацією.
Ми підемо в бібліотеку.
Ми будемо вивчати корені та цибулини.

Додавання простих проблем

НОВИНИ

Доброго ранку!
Сьогодні четвер, __ квітня.
Людина дня – Юля.
У нас буде цілеспрямований обмін ____.
Ми ідемо на заняття із природознавства.
Із днем народження,
Вероніко!

Математичні проблеми, що додаються для заохочення активної участі

НОВИНИ

Доброго ранку, математики!

Сьогодні _____, квітня __.

Людина дня _____.

_____ бере участь в обміні інформацією.

Ми пробіжимо __ кіл на дворі.

Нас гратиме близько 20 осіб.

Учора ____ пробіг чотири кола за 2 хвилини і 20 секунд.

Сьогодні він пробіг чотири кола за __ хвилин і __ секунд.

Який у нього найкращий час? Яка різниця між двома результатами?

Завдання, пов'язані з розвитком навичок письма та активності групи:

НОВИНИ

Доброго ранку, мислителі із другого класу!

_____ субота, 17 квітня.

Ми всі будемо обмінюватися своїми ідеями про зміни.

У нас відбудеться запис на участь у «Кріслі автора».

Напишіть, який ваш улюблений десерт, у виділеному нижче місці.

Планування щоденних новин

Щоденні новини повинні бути простими, чіткими та стислими. Інформація – легкою для читання, розбірливо написаною, щоби мати змогу прочитати її, проілюструвати правильне написання літер і цифр. Для того щоб максимально використати всі можливості, щоденні новини мусять:

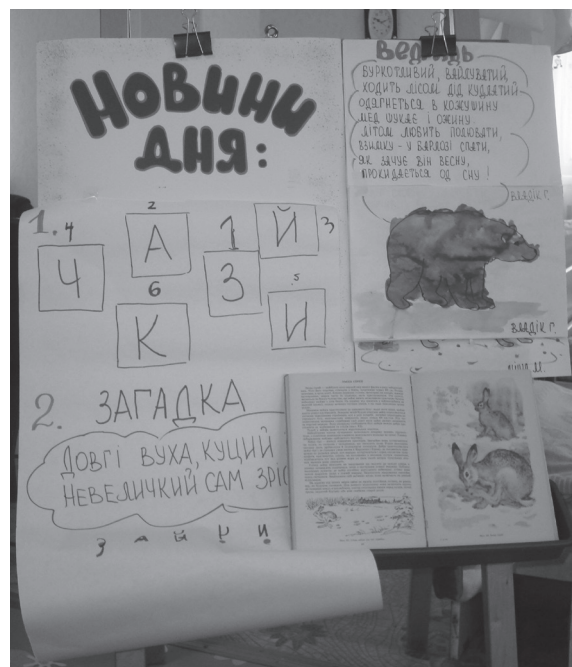
- ◎ бути візуально й фізично доступними для всіх;
- ◎ сприяти розвитку навичок читання й давати змогу постійно здійснювати необхідну адаптацію;
- ◎ бути чіткими, простими та стислими;
- ◎ бути розбірливо й охайно написаними;
- ◎ урахувувати мовні знання, що відповідають віку дітей;
- ◎ урахувувати вміння читати, що відповідає віку дітей;
- ◎ урахувувати вміння писати, що відповідає віку дітей;
- ◎ мати сталий формат.

Необхідні матеріали: фліп-чарт, класна дошка, великі аркуші креслярського паперу, якщо використовується фліп-чарт, а також яскраві кольорові маркери або крейда. Візуальний дисплей повинен бути доступним для того, щоб учні мали змогу писати. Креслярський папір для використання краще, оскільки окремі аркуші щоденних новин можна зібрати, зробити з них класну книгу або наприкінці дня передати батькам когось із учнів. Якщо щоденні новини збирають і скріплюють, у такий спосіб учитель демонструє учням їх важливість. Вони стають історією класу, що свідчать про рух уперед. Коли діти дорослішають і переходять у середню школу, потреба в записах і збереженні щоденних новин зменшується.

У міру того як діти стають більш зрілими, компонент щоденних новин у ранковій зустрічі розширюється й охоплює оголошення, які пропонують учні. Покладання на учнів частини відповідальності за створення щоденних новин і підготовку спеціальних оголошень виховує почуття відповідальності, підвищує відданість особи групі, а також сприяє незалежності. Такі вкраплення оголошень учнів потребують гнучкості планування.

Багатьох дітей турбує ймовірність помилитись в очах своїх однолітків. На початку навчального року вчителі можуть моделювати правильні шляхи виправлення огріхів, навмисно роблячи помилку, яку учні можуть швидко виявити. Поширені помилки: неправильне написання слова або літери, зміна формату, неточна інформація тощо. Якщо учням дозволяти знаходити помилки та виправляти текст, це сприяє розвитку впевненості в собі й дає їм можливість ризикувати.

Щоденні новини допомагають зробити легкий перехід до вибору заняття або до навчального етапу дня. Якщо ранкова зустріч стає задоволюючою, такі оголошення, як календар, розклад робіт у класі та шкільні справи, можна перенести на інший час.

Спонування зацікавленості учнів

Оскільки щоденні новини є інтерактивним і спільним видом діяльності, вони спонукають дітей із хвилюванням ставитись до навчання. Упродовж навчального року вчителі підтримують високий рівень зацікавленості через зміни чи адаптацію щоденних новин. Зміна змісту, формату та видів діяльності для задоволення потреб та інтересів учнів підтримує своєрідний виклик. Популярністю серед учнів користуються різноманітні привітання, складні лексичні ігри та математичні загадки, які входять у щоденні новини. Зауважимо, що основну увагу насамперед треба приділяти змісту, а вже потім – граматиці, пунктуації та семантиці.

Учителям корисно обмінюватись ідеями зі своїми колегами зі шкільної спільноти про формат, види діяльності та зміст. Таким чином педагоги генерують ширше коло ідей для всіх вікових груп та отримують корисні відгуки про власні нові ідеї.

Керівники можуть розглянути можливість введення практики читання щоденних новин через гучномовну систему свого навчального закладу. Об'яви можуть включати в себе останні новини про шкільні справи та події, нагадування про правила безпеки, а також про конкретні досягнення у класах.

Коли проводити щоденні новини

Зазвичай щоденні новини – це третій компонент ранкової зустрічі, з яким треба ознайомити клас. Знайомлячи дітей із цим компонентом ранкової зустрічі, повідомте, що вони повинні читати щоденні новини після приходу у клас і до того, як розпочнуть роботу або приєднаються до діяльності друзів.

Під час роботи з молодшими дітьми щоденні новини використовуються, щоб сприяти розвитку навичок читання й письма. Передбачається, що під час зустрічі молодші учні читатимуть уголос і про себе, а також підтримуватимуть од-

нолітків, які навчаються читати й писати. Коли учні опанують читання й письмо, вигоди до них змінюються. Діти мусять проявляти більш високий рівень незалежності та компетентності. Старші учні читають щоденні новини самостійно, незалежно від інших виконують завдання, беруть відповідальність за розробку, написання й вивішування щоденних новин (під керівництвом учителя).

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

КЕРІВНИКИ

- Вивішують шкільні щоденні новини для персоналу.
- Вивішують шкільні щоденні новини для родин.
- Заохочують педагогів до обміну щоденними новинами з колегами.
- Висвітлюють окремі аспекти щоденних новин у ранковій зустрічі, у бюлетенях і під час зборів.
- Висвітлюють різні аспекти шкільних новин в інформаційних матеріалах для батьків.
- Роблять оголошення для всієї школи частиною щоденного робочого режиму.

УЧНІ

- Заходячи у клас, читають щоденні новини.
- Виконують указівки, включені у щоденні новини. Наприклад: «Напишіть своє ім'я під улюбленим фруктом».
- Беруть участь у щоденних новинах – читають, слухають тощо.
- Пропонують робити спеціальні оголошення.

БАТЬКИ

- Створюють можливості для того, щоби приєднатись до своєї дитини у класі й разом прочитати новини.
- Коли дитина приносить додому щоденні новини, знаходять час для їх спільного читання.
- Якщо можливо, вивішують щоденні новини або допомагають створити книгу новин, зібраних упродовж навчального року.

ПЕДАГОГИ

- Готують і вивішують письмові повідомлення до прибуття дітей і батьків.
- Використовують знайомі мовні моделі.
- Моделюють приклад друкованого або рукописного письма.
- Демонструють правильне використання слів у письмовому посланні.
- Використовують у новинах елементи навчальної програми.
- Змінюють заняття, які стосуються новин, щоб розвивати різні мовні та математичні навички.
- Використовують оголошення, що інформують учнів і полегшують їм початок робочого дня.
- Висловлюють свою точку зору про щоденні новини в інформаційних матеріалах для батьків.
- Постійно створюють для учнів можливості брати участь у щоденних новинах.

ОБМІН ІНФОРМАЦІЄЮ

Практика обміну інформацією – це найважливіший компонент ранкової зустрічі. Під час обміну інформацією діти висловлюють свої власні ідеї, стурбованість, досвід, почуття, а також обмінюються важливими для них питаннями. Інші діти ставлять запитання або коментують їх. Особа, яка висловлює свої думки, відповідає на запитання. Таким чином діти дізнаються про інших і дають можливість іншим краще пізнати себе.

Обмін інформацією виховує в дітей навички вільно висловлюватись перед іншими дітьми та батьками. Діти потребують практики, щоби почуватися спокійно й компетентно, висловлюючи свої ідеї у класі. Певні моделі, пов'язані з обміном інформацією, дають дітям можливість відчувати до себе відповідну увагу. Діти впевненіше висловлюються, коли знають, що їх поважатимуть і слухатимуть, що вони зможуть чітко висловлювати свої думки.

У традиційних групах чи класах більше наголошується на необхідності виконання вимог. Творчі роботи дітей відтворюють зразки або приклади педагогів; на заняттях з письма увага акцентується на каліграфічному написанні, а не на змісті, й учителі продовжують використовувати закриті запитання, які потребують єдиної правильної відповіді, не ставлять поглиблених відкритих запитань, які натомість відображають процес мислення дитини, а також його результат.

На відміну від такої практики в демократичній групі чи класі дітям дається можливість розвивати свої *індивідуальні* «голоси» й бути почутими своїми однолітками та педагогом. Діти пізнають один одного на особистісному рівні. Коли повідомлення адресуються цілій групі, а не тільки близьким друзям, руйнуються соціальні бар'єри. Відповідно, уважне слухання, що практикується під час ранкової зустрічі, призводить до розуміння кожної дитини та її проблем, кидаючи виклик традиційному підкоренню та сприяючи розвитку соціальної свідомості.

Академічна успішність

Практика обміну інформацією підвищує академічні успіхи через сприяння розвитку навичок дослідження та розуміння. Академічний розвиток дітей відбувається ефективніше, коли вони слухають, формулюють запитання або коментарі із приводу того, що почули, в яких демонструють зацікавленість, аналізують коментарі інших. Уміння критично мислити, необхідне для подальшого розвитку навичок дослідження й реагування, сприяє академічній успішності, заохочуючи учнів оцінювати інформацію, яку вони отримують, а також отримувати знання.

Завдяки практиці обміну інформацією учні знайомляться з певними ідеями та поняттями. Вони розвивають навички дослідження й оцінювання. Оскільки учням пропону-

ється дедалі складніший навчальний матеріал, у них з'являється можливість удосконалювати ці навички.

Процес дослідження й оцінювання відбувається впродовж усього дня, коли учні на практиці використовують навички спілкування і слухають те, що їм розповідають інші. Практика слухання й відповідного реагування через запитання й відгуки виховує повагу до ідей і пропозицій інших людей. Таким чином відбувається обмін знаннями й інформацією, що йде на користь усієї групи.

Планування обміну інформацією

Є багато особливостей такої діяльності, як обмін інформацією, яку педагоги повинні вивчити, перш ніж запроваджувати її у практику ранкової зустрічі. Педагогам треба:

- ◎ Урахувати соціальні та навчальні цілі відповідно до віку дітей.
- ◎ Розробити план проведення обміну інформацією.
- ◎ Визначити кількість дітей, які братимуть участь в обміні інформацією кожного дня.
- ◎ Визначити вимоги до тих, хто ділитиметься своїми думками під час обміну інформацією, а також до тих, хто слухатиме.
- ◎ Надати вказівки дітям формулювати все більш складні запитання й відповіді на те, що їм повідомляється під час обміну інформацією.
- ◎ **Вибір теми.** Увагу під час обміну інформацією треба зосереджувати не на окремих об'єктах, а на подіях та інформації. Наприклад, іграшки не можуть бути темою для обміну інформацією. Теми можуть бути різноманітними, залежно від віку і складу групи дітей. Як фасилітатор педагог повинен допомагати дітям вивчати різні теми, а не обмежувати їх або стримувати ідеї.
- ◎ **Розклад.** На початку навчального року педагог мусить розробити простий, зрозумілий розклад та ознайомити з ним дітей і батьків, щоб дати їм час для підготовки. Деякі педагоги призначають дітей на кожний день тижня, щоби всі мали змогу щотижня брати участь в обміні інформацією. Інші використовують «коробку обміну» для висловлення своїх думок і відповідей на запитання. Невеличкі предмети або фішки, які поклали в коробку, визначають кількість запитань і відгуків, які можна поставити дитині, котра висловлює свої думки. Коли одна дитина закінчить відповідати на запитання та зауваження, коробку передають іншій дитині, яка повинні поділитися своїми думками.

За необхідності обмін інформацією можна запланувати й не під час ранкової зустрічі. Для прийняття рішення про зміну щоденного розкладу педагоги повинні передбачити, скільки часу необхідно для ранкової зустрічі. Хоча рекомендується розпочинати обмін інформацією одразу після привітання, для дітей може бути корисним, якщо це відбуватиметься в інший час упродовж дня.

- ◎ **Кількість дітей.** Педагоги визначають, скільки дітей щодня братимуть участь в обміні інформацією, а також скільки запитань і відгуків доцільно заслухати. В яслах і дитячому садочку обмежите кількість дітей, які братимуть участь в обміні інформацією, до 1–2-х осіб. Коли задіяна невелика кількість дітей, навички, необхідні для обміну інформацією (формулювання думок, ідей, запитань і відгуків, визначення пріоритетів, уважне й вдумливе слухання), формуються швидше. Обмежите реакцію

5–6-а запитаннями та відгуками. Підростаючи, діти стають спроможними уважно і вдумливо слухати впродовж довшого часу, а також генерувати більш складні запитання й давати більш вдумливі коментарі. Щоденно беручи участь в обміні інформацією, учні третіх і четвертих класів можуть ставити змістовні запитання й висловлювати коментарі. Вони також можуть відповідати на численні запитання своїх однолітків. Учні п'ятих і шостих класів, які вже комфортно почуваються під час обміну інформацією, цінують можливість поставити запитання чи зробити відгук. У таких класах учителі повинні кожного заохочувати до участі у спільній роботі. У міру того як учні набувають упевненість у своїх навичках, кількість таких дітей може зростати, відображаючи ріст та успіхи групи.

Методи обміну інформацією

Важливо обговорити з дітьми вимоги до обміну інформацією. Дітям треба запропонувати приклад завдань і показати, як ділитися своїми думками, як слухати. Педагоги можуть допомогти дітям визначити коло своїх обов'язків. Наприклад: «Завдання для того, хто ділиться думками» повинні відповідати таким вимогам:

- ◎ висловлюватись голосно й чітко;
- ◎ стежити, щоб новини були стислими та сфокусованими;
- ◎ підбирати новини, що відповідають особливостям групи;
- ◎ вітати запитання та коментарі не тільки кращих друзів, а й інших дітей;
- ◎ з повагою реагувати на всі запитання та коментарі.

Допомагайте дітям організувати свої думки та спрямувати їх. Молодші діти часто хочуть розповісти все й не вибирають якийсь конкретний аспект інформації або досвіду. Прості, чіткі відгуки педагога повинні містити відповідні пропозиції, наприклад: «Розкажи нам про якусь важливу подію своєї поїздки до бабусі» або дають рекомендації про обмін інформацією, такі як «правило двох речень». Практика обміну інформацією потребує гнучкості та спонтанності. Педагоги мусять бути уважними і чутливими до новин, якими діляться діти, а також давати відгуки відповідного рівня.

Методи слухання

Слухання передбачає активну участь і пов'язано з певними обов'язками. Шляхом «мозкового штурму» педагоги можуть допомогти дітям розробити список «обов'язків слухачів». «Обов'язки слухача» охоплюють такі правила:

- ◎ Зосередьте увагу на особі, яка ділиться інформацією.
- ◎ Уважно слухайте повідомлення.
- ◎ З повагою ставтесь до нових ідей.
- ◎ Формулюйте запитання й коментарі, що демонструють справжню зацікавленість.
- ◎ Демонструйте повагу до особи, яка ділиться інформацією.
- ◎ Уважно слухайте інші запитання й коментарі.
- ◎ Намагайтеся зустрітись з особою, яка ділиться інформацією, упродовж дня для того, щоби продовжити обговорення теми, яка вас зацікавила.
- ◎ Аналізуйте та переоцінюйте нові та вже відомі ідеї й поняття.

Реакція на обмін інформацією передбачає як невербальне, так і вербальне спілкування.

Коли педагоги моделюють прояви поваги, діти наслідуватимуть це. Відповідні жести демонструють справжній інтерес до інформації, що дається, турботу до особистих почуттів, а також передають відчуття безпеки в межах спільноти.

Розширення соціальних навичок

Хороші запитання свідчать про справжній інтерес до особи, яка обмінюється інформацією, а також до її новин. Слухачі можуть використовувати запитання для того, щоб отримати фактичну та емоційну інформацію. Запитання можуть ставитись таким чином, щоби допомогти розширити та поглибити розуміння того, що було повідомлено. Коли слухачі з повагою реагують на новини через вдумливі запитання або коментарі, вони визнають своїх однолітків і починають цінити їхній внесок.

Педагоги мусять подумати над коментарями інформації, яку дають діти, коли вона занадто особиста або недоречна. Більшість дітей добре реагує на такі коментарі: «Це схоже на особисті новини. Якщо в тебе буде бажання, ти зможеш повідомити їх мені пізніше. Чи є щось ще, про що ти хотів би розповісти зараз?».

У міру того як діти стають більш зрілими, вони можуть почуватись ніяково, коли діляться своїми ідеями, думками та почуттями із членами свого класу/групи. Ці відчуття посилюються з огляду на графік роботи школи, коли учням необхідно змінювати багато різних груп упродовж дня. Старші учні можуть висловлювати стурбованість, оскільки обмін інформацією є занадто особистим, або хвилюються, що однолітки поставлять запитання, на які їм буде незручно відповідати. Важливо, щоб учителі заспокоїли учнів і заохотили їх приділяти увагу встановленим правилам обміну інформацією. Треба спонукати старших учнів замислитись та обговорити, що робить обмін інформацією простим, складним тощо. Для цієї вікової групи доцільно провести групове заняття з обмірковування обміну інформацією.

Цілеспрямований обмін інформацією та групові обговорення

Щоб допомогти учням генерувати ідеї навколо центральної теми, учителі використовують підхід, який називається «цілеспрямованим обміном інформацією»: кожна дитина в колі відповідає на те саме запитання (коментар), яке пропонує вчитель (один з учнів). Цілеспрямований обмін інформацією – це корисний формат для молодших учнів на початку навчального року або для старших учнів, коли вони проявляють неохочість до висловлення своїх думок перед групою.

Цілеспрямований обмін інформацією створює ситуацію, яка допомагає учням брати участь у групових обговореннях. Це корисний підхід для обговорення делікатних чи спірних питань, що стосуються класу, школи або ширшої спільноти. Серед тем цілеспрямованого обговорення можуть бути:

- ◎ Класна робота та обов'язки.
- ◎ Створення класних правил.
- ◎ Вирішення конфліктів і складних ситуацій.
- ◎ Вивчення нових матеріалів, ігор, обладнання.
- ◎ Розробка планів групи.

Залежно від віку, досвіду й навичок дітей педагоги можуть розпочинати обговорення, пропонуючи дітям відповісти на конкретні запитання:

- ◎ Що ви відчуваєте стосовно _____?

- ◎ Яке досягнення викликає у вас відчуття найбільшої гордості?
- ◎ Назвіть щось одне, що ви любите робити, коли ви не у школі?
- ◎ Якби ви могли змінити щось, то що саме і чому?
- ◎ Що ви можете робити зараз, що ви не могли робити на початку навчального року?
- ◎ Розкажіть нам про той час, коли ви були сміливими.

Типи запитань, які сприяють розвитку критичного мислення

Педагоги повинні продемонструвати формат обміну інформацією та формат відповідей, а діти – продемонструвати це на практиці. Навички ставити запитання можна практикувати під час ранкової зустрічі або під час роботи у великих чи малих групах. Педагоги можуть ставити різні типи запитань для продовження групових обговорень і досліджень. Наступний список із кількох типів запитань можна використовувати для розвитку навичок критичного мислення і стимулювання більш високого рівня обробки інформації:

- ◎ **Фактичні:** використовуються для отримання інформації, ініціювання обговорення між учнями. Наприклад: «Хто?», «Що?», «Коли?», «Де?», «Чому?» та «Яким чином?».
- ◎ **Розширюючі:** використовуються для розширення обговорення, пропонування відповіді, яка заохочує до аналізу інформації, а також представлення додаткової фактичної інформації. Наприклад: «Як пов'язані між собою дві ідеї, висловлені сьогодні вранці під час обміну інформацією?», «Що нам іще треба взяти до уваги?».
- ◎ **Підтверджуючі:** використовуються для того, щоби піддати сумніву старі ідеї, знайти нові, розкрити логіку та отримати докази. Наприклад: «Чому в нашому випадку це спрацювало таким чином?», «Як би ми могли зробити це інакше?», «Як це треба робити?».
- ◎ **Гіпотетичні:** використовуються для того, щоби знайти нові ідеї, запропонувати інші, можливо, непопулярні точки зору, а також змінити перебіг обговорення. Наприклад: «Що, якби ми зробили це таким чином? Що, на вашу думку, могло відбутись?».
- ◎ **Альтернативні:** використовуються для того, щоби зробити вибір з наявних альтернатив і досягти консенсусу. Наприклад: «Яка точка зору є краще – А чи Б?», «Ми всі погоджуємось у тому, яке рішення прийняти, й того, як його досягти?».

Ідеї та можливості для проведення обміну інформацією можна при нагоді обговорювати з колегами або працівниками школи під час шкільних зборів за участю директора школи. Упродовж року зміст обміну інформацією можна змінювати шляхом створення (разом з учнями) списку можливих ідей, які б ви хотіли розглянути (наприклад, традиції святкування свят, домашні тварини, політика тощо).

Коли проводити обмін інформацією

Зазвичай обмін інформацією – це останній компонент ранкової зустрічі, з яким треба ознайомити дітей на початку навчального року. Після того як буде закріплено три інші компоненти, а діти досягнуть певного рівня впевненості під час роботи, групу можна ознайомити з обміном інформацією і ввести його у щоденну ранкову зустріч.

Ознайомлюючи дітей з обміном інформацією вперше, поясніть їм, що його мета полягає у кращому знайомстві один з одним. Повідомте дітям, що кожного дня впродовж певного часу можна буде ділитись новинами про важливі аспекти їхнього життя, поставити запитання, обміняти думками.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

КЕРІВНИКИ

Використовують цю практику під час зборів персоналу.

Вітають запитання та зауваження батьків, персоналу під час зборів, обговорення в основних групах, зустрічей випускників.

Створюють «Скриньку для запитань і зауважень», куди можна кидати письмові пропозиції.

Активно запрошують персонал і батьків на постійний діалог.

ДІТИ

Допомагають розробляти відповідні ідеї й теми для обміну інформацією.

Готові до обміну інформацією. Дозволяють іншим пізнати себе.

Беруть на себе відповідальність за належну поведінку під час обміну інформацією.

БАТЬКИ

Допомагають дітям підготуватись до обміну інформацією, заохочуючи їх практикуватись у публічних виступах.

Залучають дітей до змістовних обговорень і ставлять їм провокуючі запитання.

Демонструють моделі активного слухання.

З повагою розглядають нові ідеї.

ПЕДАГОГИ

Визначають цілі обміну інформацією.

Розробляють план проведення обміном інформацією.

Моделюють практику обміну інформацією, даючи дітям можливість спостерігати і ставити запитання.

Визначають обов'язки тих, хто ділиться інформацією, та слухачів.

Допомагають дітям конкретизувати свою інформацію.

Допомагають дітям формулювати складні запитання й зауваження.

Упродовж дня сприяють постійному діалозі.

Підтримують процес дослідження й оцінки, беручи участь в обговоренні, а також ставлячи запитання, що заохочують роздуми й аналіз.

З повагою розглядають нові ідеї.

ПЛАНУВАННЯ РАНКОВОЇ ЗУСТРІЧІ

Ознайомлення з компонентами ранкової зустрічі

Плануйте поступове ознайомлення із практикою ранкової зустрічі через поетапне введення у щоденну зустріч окремих компонентів. Коли йдеться про дітей молодшого віку (дитячий садочок і перший клас початкової школи), усі чотири компоненти можна впровадити за шість тижнів. Для старших учнів, починаючи із 2-го класу, ознайомлення можна провести значно швидше. Час введення цих компонентів залежить від віку, класу, попереднього досвіду, вимог до участі у ранкових зустрічах й очікуваних результатів.

Підготовка оточення

Оточення (у приміщенні чи то поза його стінами) повинно бути гостинним, затишним і достатньо просторим для того, щоб у ньому могли зібратись усі члени класу. Запровадження ранкової зустрічі не потребує багато матеріалів. Для проведення ранкової зустрічі потрібні визначений час, місце, килим або інше покриття на підлозі, а також стенд чи класна дошка.

Планування змісту

Планування ранкової зустрічі проводиться так само, як і планування навчальної програми. Планування всіх компонентів зустрічі повинно враховувати:

- ◎ інтереси й ідеї окремих учнів;
- ◎ інтереси й ідеї групи;
- ◎ навчальні теми;
- ◎ ідеї, що виникли;
- ◎ проблеми чи занепокоєння, що витікають з відгуків або групових обговорень.

Перш ніж ознайомити учнів з ранковою зустріччю, корисно обговорити свої плани з колегами – керівниками, персоналом закладу, педагогами та батьками. Після запровадження ранкової зустрічі її якість підвищуватиметься завдяки відгукам від керівників, педагогів і батьків. Ідеї для таких відгуків можуть ґрунтуватись на таких запитаннях:

- ◎ Чи успішно є практика ранкової зустрічі в нашій школі /класах?
- ◎ Які пристосування треба зробити для кращого задоволення потреб персоналу/учнів/родин?
- ◎ Яким чином така практика підтримує нашу спільноту?
- ◎ Що я можу додати або усунути, щоби підвищити якість зустрічі чи поглибити її?

Педагоги можуть апробувати ознайомлення з компонентами ранкової зустрічі серед своїх колег, запропонувавши їм дати відгуки про слова, які треба використовувати, ідей про зміст, формат, заняття, відповідну адаптацію для кожної групи. Інші педагоги вважають корисним створювати репертуар пісень, мелодій, привітань, занять і формату новин для швидкого посилення й обміну з колегами. Наведені в цьому посібнику приклади, що добре зарекомендували себе на практиці, призначені для того, щоби надихнути педагогів на нові ідеї та допомогти розпочати цю роботу.

Зміна потреб старших учнів

Розробляючи плани реалізації практики ранкової зустрічі з 10–12-річними дітьми, учителі повинні брати до уваги зміни, які відбуваються в соціальному, емоційному та фізичному розвитку цих учнів, їхньому світогляді. Для учнів середньої школи насиченість і розпорядок шкільного дня суттєво відрізняються. Учням доводиться перебувати у школі більше часу, вивчаючи різні предмети в різних класних кімнатах. Цим учням доводиться переходити із класу у клас упродовж усього дня. Зустрічі для цієї вікової групи відображають унікальні ситуації, з якими стикаються діти допідліткового віку. Для цих учнів зміни можуть стати приголомшливими. Ранкова зустріч дає відчуття стабільності й можливості позбутись напруження, яке відчувають ці діти.

Гнучкість

Рекомендовану послідовність компонентів – привітання, обмін інформацією, групове заняття, щоденні новини – можна змінити відповідно до потреб кожного класу. Деякі вчителі закінчують ранкову зустріч груповим заняттям, оскільки воно створює відчуття спільноти, готує клас до роботи впродовж дня. Інші завершують ранкову зустріч щоденними новинами, оскільки це створює перехід до навчального матеріалу. Деякі проводять обмін інформацією окремо від ранкової зустрічі задля її скорочення або для підвищення уваги до цього важливого компонента. Учителі можуть експериментувати і знаходити те, що ідеально підходить для їхнього класу. Задовольняючи потреби й інтереси класу, ранкова зустріч стає їх власним набуттям і відтак набуває більший сенс для учнів.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

ДІТИ

Відкриті до нових ідей.

Готові ризикувати, випробовуючи щось нове.

Заохочують однокласників до випробування чогось нового.

КЕРІВНИКИ

Дають достатньо місця для проведення зустрічей у приміщенні та на території навчального закладу.

Підтримують відповідне співвідношення між кількістю учнів і вчителів, щоби педагоги мали змогу розвивати класні спільноти.

Забезпечують класи килимами або покриттями для підлоги, щоб діти та педагоги могли зручно розташовуватись на підлозі.

Забезпечують класи стендами, маркерами та достатньою кількістю паперу, дошками і крейдою для вивішування щоденних новин.

Проводять час у класах, відвідують збори, знайомляться з окремими членами кожної класної спільноти.

Забезпечують проведення постійних тренінгів із професійного розвитку, спрямованих на підтримку практики та реалізації ранкової зустрічі.

Залучають і навчають батьків, проводячи загальношкільні збори, готуючи інформаційні матеріали та надаючи такі ресурси, як посібник *«Доброго ранку! Ми раді, що ви тут: посібник із проведення ранкової зустрічі для педагогів»* тощо.

Запрошують до участі директорів інших шкіл.

Заохочують учителів до написання повідомлень про ранкову зустріч в інформаційних матеріалах для батьків.

Дають можливість зорієнтувати нещодавно прибулих у школу учителів у практиці проведення ранкової зустрічі.

ПЕДАГОГИ

Готують учнів, повідомляючи їм про відповідні вимоги.

Створюють доброзичливу атмосферу.

Готують місце проведення зборів.

Практикуються з колегами.

Заохочують участь інших колег.

Висловлюють бажання ризикувати.

Демонструють упевненість у собі.

Готові відповісти на запитання батьків.

Розмірковують над результатами.

Описують практику ранкової зустрічі в бюлетені для батьків.

Проводять ранкову зустріч для батьків і родин.

БАТЬКИ

Відкриті до нових практичних ідей в освіті.

Ставлять запитання на батьківських зборах, як, наприклад, «Нова зустріч зі школою».

Записуються або просять виділити час для того, щоби приєднатись до своєї дитини у класі під час ранкової зустрічі.

Підтримують ранкову зустріч, даючи інформацію іншим батькам у шкільній спільноті та за її межами.

Установлюють з учителям і директорами зворотний зв'язок на тему того, що відбувається з їхньою дитиною у школі, а також свої про спостереження результатів.

ІНКЛЮЗИВНИЙ ПІДХІД: ЗАЛУЧЕННЯ КОЖНОЇ ОСОБИ

Сильні спільноти визнають важливість кожної особи в якості члена групи. У дбайливих і відповідальних групі чи класі педагоги допомагають дітям відчувати власну неповторність і цінність. Діти зі свого боку мусять бути активними учасниками. Привітні класи дають можливість усім членам зробити свій внесок.

Інклюзивний підхід потребує толерантності, прийняття, емпатії, співчуття та розуміння. Залучення всіх членів класу/групи потребує зусиль. Педагог відповідає за створення у класі доброзичливого оточення, в якому до всіх дітей ставляться з повагою. Такі цілі досягаються шляхом об'єднання дітей, надання їм змоги співпрацювати над спільними проектами й, найважливіше, надання можливостей пізнати один одного.

Коли діти об'єднуються для досягнення спільної мети, вони вчаться співпрацювати один з одним, утримуватись від критики на адресу інших і поважати їх як особистостей. Вони налагоджують дружні взаємини. Досягти цього можливо лише тоді, коли всі діти відчуватимуть, що їх приймають, поважають і що їм безпечно у цій групі.

Педагоги повинні знаходити час для обговорення цих цінностей. Вони мусять передавати їх через моделювання інклюзивної поведінки.

Відкрите спілкування

Слова та дії мають значний вплив на відчуття дитиною своєї цінності. Члени спільноти повинні усвідомлювати вплив своєї поведінки та слів на інших. Якщо педагоги моделюватимуть активне слухання та емпатію, діти наслідуватимуть інклюзивну поведінку.

Відкрите спілкування дає можливість дітям, які різняться культурним походженням, мовою та здібностями, робити суттєвий внесок упродовж усього дня.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

КЕРІВНИКИ

Слугують зразком інклюзивної поведінки, яку вони б хотіли бачити в себе в навчальному закладі.

Вітаються з усіма, з ким контактують упродовж дня.

Установлюють позитивний зворотний зв'язок із членами шкільної спільноти.

Пропонують батькам і членам родин приєднатись до їхніх дітей у класі.

Залучають членів родин до всіх аспектів шкільного життя.

Інформують нові сім'ї про життя школи.

Готові зробити адаптацію задля включення всіх членів спільноти.

Уживають заходи проти недоброчинливої поведінки.

ДІТИ

Дають місце в колі всім присутнім.

Під час зустрічі сидять поруч з кимось, кого вони не знають.

Реагують на неприязну поведінку відповідними діями.

Стають на захист себе і своїх товаришів.

БАТЬКИ

Моделюють приклади поведінки, яку б вони хотіли бачити в себе вдома.

Планують проведення зустрічей і зборів.

Заохочують свою дитину мати широке коло друзів.

Ініціюють бесіду з новими батьками у класі/школі.

ПЕДАГОГИ

Моделюють поведінку, яку б вони хотіли бачити у своєму класі чи групі.

Щоденно приязно звертаються до своїх колег.

Використовують жести, що висловлюють почуття теплоти та доброзичливості.

Роблять усе, щоб кожна дитина відчувала, що у класі їй раді.

Створюють можливості для спільної роботи дітей у різних групах та оточенні.

Готові зробити адаптацію, аби задовольнити потреби всіх дітей.

Ініціюють і сприяють відкритим обговоренням реальних проблем, що впливають на дітей.

Навчають дітей захищати себе і своїх товаришів.

СТВОРЕННЯ ПРАВИЛ ГРУПИ / КЛАСУ

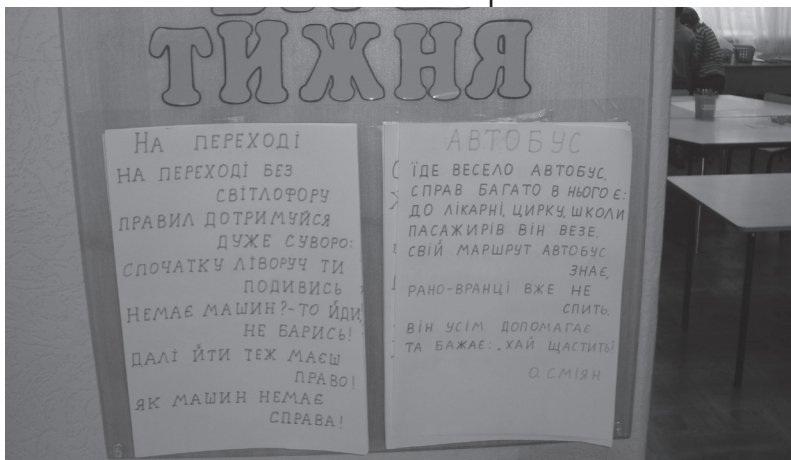
Визначення основних принципів

У демократичному класі, зорієнтованому на дитину, діти самостійно керують власною поведінкою і приймають правильні рішення під керівництвом педагога. Педагоги сприяють розвитку самоконтролю, дозволяючи дітям установлювати основні принципи поведінки у групі через запровадження правил групи/класу.

Правила групи/класу – це позитивні висловлювання, що окреслюють принципи поведінки у класі. Вони сприяють вирішенню етичних проблем, що можуть виникати в навчальному закладі. Діти, дотримуючись принципів, які вони розробляють для групи/класу, демонструють відповідальність і незалежність.

Коли на дітей покладається відповідальність за власний вибір і прийняття рішень, які впливають на групу, вони розуміють необхідність правил. Ці правила не є довільними або відірваними від дійсності. Вони спрямовують індивідуальні вчинки на досягнення користі для всієї спільноти. Подібно до законів правила мають на меті гарантувати безпеку людей, захищати особисті права і свободи, а також керувати поведінкою. У них ідеться не про те, що не треба робити, а про те, що необхідно робити.

КЛАСНІ ПРАВИЛА

Яким бути
добрим
чесним
відповідальним
шанобливим

Правила групи/класу

Коли діти беруть участь у процесі створення правил, у них виникає почуття причетності до спільної справи. Вірогідніше, що учні виконуватимуть правила, які вони створили самі, аніж підкорюватимуться правилам, нав'язаними іншими. Після розробки правил їх друкують на плакаті та розміщують на видному місці у класі чи групі, де діти можуть їх часто бачити. Важливо також час від часу переглядати правила – деякі з них можуть

утратити свою актуальність, натомість може з'явитись потреба у створенні нових правил. Цей момент дає дітям можливість зрозуміти, що правила, якими б хорошими вони не були, не є вічними й потребують перегляду та переоцінки.

Створення правил

Для того щоб розпочати процес створення правил групи/класу, педагоги наводять приклади коротких, стислих позитивних висловлювань, наприклад: «Пересуватись у групі чи класі спокійно»; «Класти матеріали на місце»; «Вирішувати проблеми за допомогою слів»; «Слухати, коли хтось висловлюється». Педагоги також повинні ініціювати висловлення дітьми своїх ідей. У міру надходження ідей про правила їх записують на великому аркуші паперу. Запис дає дітям змогу обговорювати свої ідеї, оцінювати всі пропозиції й об'єднувати взаємопов'язані. Правила, сформульовані в негативному стилі – «Не бігати», «Не перебивати інших» – краще переформулювати як позитивні. Доопрацьований список треба прочитати вголос. Рішення про затвердження правил приймається всією групою. Краще прийняти кілька конкретних, а не багато детальних правил.

Правила групи/класу також можна створювати, коли виникають «проблеми». Наприклад, якщо діти переривають один одного під час групового заняття з розвитку мовлення, як, наприклад, «Крісло автора», педагоги можуть організувати спеціальні збори або запланувати роботу із прийняття правил під час ранкової зустрічі. Здійснюючи відповідні заходи, педагог дає дітям можливість звернути увагу на конкретний прояв поведінки і створити правила, якими будуть керуватись діти.

Життя за правилами

Успіх спільноти залежить від відданості всіх її членів. Кожний особисто відповідає за ефективне функціонування групи. Таким чином, кожний член спільноти, у тому числі й педагоги, відповідають за ініціативу про створення та виконання правил групи/класу. Для того щоб досягти згоди стосовно окремих правил, група повинна функціонувати як команда. Консенсус досягається, коли всі члени спільноти сприймають правила як свої власні та погоджуються робити все можливе для їх виконання.

Пріоритетом є створення безпечного й емоційного освітнього оточення. Для того щоби бути готовими брати на себе ризики в навчанні та співпрацювати з іншими, діти повинні відчувати фізичну безпеку й емоційну захищеність. Установлюючи стандарти поведінки шляхом прийняття правил, усі діти погоджуються з вимогами до поведінки.

Визначення правил ранкової зустрічі

Після того як діти мали змогу брати участь у кількох ранкових зустрічах і комфортно почуватись під час цієї практики, корисно дати їм можливість створити список «Важливих нагадувань». Ці правила вивішуються як нагадування для дітей, а також як указівки для новачків і відвідувачів. Правила ранкової зустрічі можуть мати такий вигляд:

ПРАВИЛА ПРОВЕДЕННЯ РАНКОВОЇ ЗУСТРІЧІ В ДИТЯЧОМУ САДОЧКУ:

Слухайте.

Дивіться на особу, яка висловлюється.

Підніміть руку, якщо хочете щось сказати.

Ні з кого не глузуйте.

Оформлення правил може мати будь-який вигляд. Вони належать усім членам спільноти. Нижче наведено різноманітні приклади правил і вказівок, розроблених дітьми з різних країн світу:

КЛАСНІ ПРАВИЛА

ПРАВИЛА ВІДПОЧИНКУ (ГРУПА ДИТЯЧОГО САДОЧКА):

ВІДПОЧИНОК

Уповільни свій двигун.
Відпочинок забезпечує нашу безпеку.
Слухай музику.
Намагайся заснути.
Лягай у своє ліжко.
Залишайся у своєму ліжку.
Допомагай своїм друзям відпочити.
Проси допомоги, якщо вона тобі потрібна.

ПРАВИЛА ДЛЯ ТРЕТЬОГО КЛАСУ:

1. Стався до інших так, як би ти хотів/ла, щоб інші ставились до тебе.
2. Отримуй задоволення від гри та від того, що ти навчаєшся чогось нового.
3. Поважай інших, їхні речі, школу та себе.
4. Виконуй вказівки, спочатку зосереджуючись на них і контролюючи своє тіло.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

КЕРІВНИКИ

Ознайомлюються і роблять зауваження про окремі правила групи/класу.

Ініціюють постійний діалог із приводу правил з педагогами.

Упродовж усього періоду перебування дітей у навчальному закладі заохочують, нагадують і змінюють орієнтири дітей залежно від оволодіння вмінням контролювати свою поведінку.

Нагадують про правила під час зустрічі випускників.

ПЕДАГОГИ

Заохочують, нагадують і змінюють орієнтири учнів у процесі оволодіння навичками контролювати свою поведінку.

Використовують належні заходи в разі проявів невідповідної поведінки.

Допомагають дітям у процесі визначення правил групи/класу.

Вивішують правила.

Демонструють повагу до членів класної спільноти, виконуючи правила.

БАТЬКИ

Виконують правила групи/класу.

Допомагають своїй дитині виконувати правила, обговорюючи з нею значення особистої відповідальності та можливі наслідки.

ДІТИ

Беруть на себе відповідальність за керування поведінкою.

Беруть активну участь у створенні правил групи/класу, пропонуючи ідеї та зворотний зв'язок.

Старанно намагаються виконувати правила групи/класу.

Роблять пропозиції, коли вважають, що правила є недоречними, застарілими або несправедливими для членів спільноти.

СТВОРЕННЯ ПРАВИЛ ДЛЯ ВСІЄЇ ШКІЛЬНОЇ СПІЛЬНОТИ

Правила для всієї школи можна розробити так само, як і правила групи/класу. Персонал збирається під керівництвом директора і створює спільні правила поведінки в усій школі.

КЕРІВНИКИ

Ініціюють відкрите обговорення намірів створення спільноти з усім шкільним колективом.

Заохочують внески всіх членів шкільної спільноти.

Розробляють і вивішують правила навчального закладу, які визначають поведінку всіх членів шкільної спільноти.

Заохочують, нагадують і змінюють орієнтири окремих членів спільноти, коли останні дізнаються про вимоги школи й відповідну поведінку.

Використовують природні, належні заходи в разі невідповідної поведінки.

Підтримують членів персоналу, коли вони наводять приклад виконання шкільних правил колегам, учням і родинам.

Проявляють повагу до членів шкільної та класної спільноти шляхом виконання правил.

Постійно звертаються до правил.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

ПЕДАГОГИ

Відкрито проводять обмін ідеями про зусилля для створення спільноти.

Беруть активну участь у створенні правил навчального закладу, пропонуючи ідеї та зворотний зв'язок.

Беруть на себе відповідальність за керування власною поведінкою.

Вносять пропозиції, якщо відчують, що правила недосконалі, застарілі або несправедливі для членів спільноти.

Інформують учнів про шкільні правила та керують ними.

УЧНІ

Беруть на себе відповідальність за керування власною поведінкою.

Беруть активну участь у створенні правил навчального закладу, пропонуючи ідеї та зворотний зв'язок.

Намагаються виконувати шкільні правила.

Вносять пропозиції, якщо відчують, що правила недосконалі, застарілі або несправедливі для членів спільноти.

БАТЬКИ

Беруть участь у відкритому, змістовному обміні ідеями про зусилля для створення спільноти.

Беруть активну участь у створенні шкільних правил, пропонуючи ідеї та зворотний зв'язок.

Намагаються виконувати шкільні правила.

Допомагають своїй дитині виконувати правила, обговорюючи зміст окремих указівок і можливих наслідків.

ОЗНАЙОМЛЕННЯ РОДИН ІЗ ПРАКТИКОЮ РАНКОВИХ ЗУСТРІЧЕЙ

Залучення батьків і членів родин до ранкової зустрічі

У відповідальній і дбайливій шкільній спільноті батьки відіграють важливу роль в освіті своїх дітей. Їх визнають першими вчителями дитини та вважають рівноправними партнерами в академічному, соціальному й емоційному розвитку дитини. Педагоги повинні ефективно довести до відома родин цілі й вимоги навчальної програми. Для підтримки зв'язку з родинами важливо організовувати зустрічі випускників, дні відкритих дверей, неформальні зустрічі або батьківські збори, надсилання інформаційних матеріалів.

Оскільки ранкова зустріч посідає важливе місце в повсякденному житті дітей, з нею треба ознайомити батьків. Окремі педагоги проводять ранкові зустрічі спеціально для родин, щоб забезпечити дорослим практичний досвід участі в занятті, в якому їхні діти беруть участь щодня. Коли родини беруть участь у ранковій зустрічі, вони бачать, що відбувається впродовж дня. Батьки починають розуміти важливість розвитку соціальних навичок і мають змогу спостерігати, як педагоги ефективно використовують академічні та соціальні навички в ранкових зустрічах. Найважливіше, що дорослі можуть сприяти розвитку соціальних навичок, працюючи разом з педагогом і зменшуючи розрив між домівкою, школою та спільнотою.

Запрошуючи батьків та інших членів родин на участь у ранковій зустрічі, педагоги демонструють, що:

- © Члени родин є важливими членами спільноти й повинні добре познайомитись один з одним.
- © Інформацію про заняття та навчальну програму у класі необхідно доводити до відома родин інтерактивно, змістовно й весело.
- © Спільна участь у ранковій зустрічі дає членам родин можливість запрошувати дітей на бесіди про їхнє перебування у школі чи дитячому садочку.

Створення доброзичливої атмосфери дає членам родин змогу розслабитися, сприяє їх залученню до спільної роботи. Коли родини знають одна одну та персонал, комфортно почуваються, вони з більшою вірогідністю робитимуть свій внесок у життя класу чи групи й навчального закладу в цілому.

Рекомендації про проведення ранкової зустрічі за участю родин

Плануючи проведення ранкової зустрічі для членів родин, майте на увазі, що вони можуть відчувати певну невпевненість. Педагоги можуть підвищити до мінімуму ніяковість і збільшити до максимуму участь родин, виконуючи такі рекомендації.

- © Вітайте батьків біля дверей. Підготуйте для них бейджі з іменами. Розмістіть привітальне послання, яке вони могли би прочитати, входячи у клас чи групу.
- © Зберіть батьків у коло та ознайомте їх із практикою ранкових зустрічей. Повідомте батькам, що вони братимуть участь у ранковій зустрічі, так само, як це щодня роблять їхні діти.
- © Виберіть привітання, що дає змогу батькам щось дізнатись один про одного.
- © Продемонструйте їм практику обміну інформацією. Дозвольте батькам упродовж короткого часу поділитись інформацією про їхніх дітей, наприклад, що діти люблять робити вдома, що їм подобається в дитячому садочку чи школі, ким вони хочуть стати, коли виростуть, тощо.
- © Виберіть групове заняття, пов'язане з невеликим ризиком, наприклад «Оцінювальну банку».
- © Ознайомте родини зі щоденними новинами за допомогою традиційного щоденного формату. Поставте родини в центр уваги послання.
- © Поміркуйте про зустріч, перш ніж переходити до обговорення інших тем: «Наскільки ранкова зустріч допомагала вам відчувати себе частиною групи?» «Чи вважаєте ви, що вона могла б допомогти дітям розпочинати свій день з упевненістю й ентузіазмом?».

Спілкування з родинами

Інформацію про ранкову зустріч можна помістити в інформаційному бюлетені, який педагоги регулярно надсилають родинам додому. Інформаційні бюлетені мусять охоплювати опис окремих компонентів, а також реальні історії, що ілюструють практичний досвід. Нижче наводяться приклади бюлетенів для родин, які мають на меті допомогти педагогам і керівникам розглянути низку можливостей для відкритого спілкування й постійної освіти батьків та інших членів родин.

НОВИНИ ВІД «СОНЯЧНИХ ЗАЙЧИКІВ» 19 ВЕРЕСНЯ

Шановні батьки!

У дошкільній групі «Сонячні зайчики» ми вважаємо, що одне з наших головних завдань полягає в тому, щоб забезпечити благополуччя кожної дитини в нашому навчальному закладі. Головне в нашій групі те, як ставляться до дітей і як вони навчаються. Ми маємо на меті допомогти кожній дитині досягти найвищого потенціалу в УСІХ сферах розвитку. Це – величезна відданість і обіцянка вам, наші батьки.

Ранкова зустріч – це дуже важлива частина нашої навчальної програми. На цій щоденній груповій зустрічі ми виконуємо нашу програму таким чином, аби сприяти й дітям, і вихователям з більшою повагою ставитись до потреб один

одного. Завдяки нашій ранковій зустрічі ми намагаємось досягти відчуття спільноти. Ми намагаємось сприяти взаємодії шляхом повсякденного обміну інформацією, активного слухання, інклюзії й участі в зустрічі.

На цьому етапі навчального року ранкова зустріч перебуває у стані розвитку. Ми маємо на меті перетворити її на звичну практику, підвищити рівень нашого комфорту під час занять у складі великої групи, а також допомагати дітям і відвідувачам відчувати, що їм тут раді. Наша ранкова зустріч – це час сприяння спільному вирішенню проблем. Ми всі – в одній команді! Якщо ми маємо якусь проблему, то намагаємось спільно вирішити її. Діти чотирьох-п'яти років – чудові стратеги, здатні до вирішення проблем! Вони хочуть допомагати і бути причетними до цього процесу. Якщо це не «ІХНЯ» проблема, вони можуть давати поради про їх вирішення та здолаття перешкод, як фізичних, так і емоційних. Ранкові зустрічі стануть нашим безпечним сховищем на весь навчальний рік. Ми розмовлятимемо про ВСЕ! Кожна тема, незалежно від її делікатності, буде розглянута з повагою.

Обмін інформацією є особливим компонентом нашої ранкової зустрічі. «Дитину дня» заохочують поділитися чимось із групою вербально. Наприклад: «Моя мама поїхала по справах у Київ, а мені довелося залишитись удома з татом і братом. У когось є запитання чи коментарі?». Спитайте у своїх дітей про це, коли вони будуть «Дитиною дня» наступного разу.

Ми зробили такий ЧУДОВИЙ початок! Ми з нетерпінням чекаємо на можливість розповісти більше на батьківських зборах!

З повагою,
вихователі групи «Сонячні зайчики»

ДЛЯ НОТАТОК

ДОБРОГО РАНКУ!
МИ РАДІ, ЩО ВИ ТУТ!

Посібник для педагогів з проведення ранкової зустрічі

РОЗПОВСЮДЖУЄТЬСЯ БЕЗКОШТОВНО

Жодна частина цієї публікації не може бути відтворена в будь-якому вигляді та будь-якими засобами без попередньої згоди Всеукраїнського фонду «Крок за кроком».

Підписано до видання – 27.12.2016

Будемо раді відповісти на всі Ваші запитання:

Всеукраїнський фонд «Крок за кроком»
Тел./факс: (044) 235 1136.
Адреса: 01001, м. Київ, вул. Пушкінська 9А, оф.4
admin@ussf.kiev.ua
www.ussf.kiev.ua
<https://www.facebook.com/Всеукраїнський-фонд-Крок-за-кроком-312800812201975/>

БУДЕМО РАДІ ВІДПОВІСТИ НА ВСІ ВАШІ ЗАПИТАННЯ:

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ФОНД «КРОК ЗА КРОКОМ»

ТЕЛ./ФАКС: (044) 235 1136.

АДРЕСА: 01001, М. КИЇВ, ВУЛ. ПУШКІНСЬКА 9А, ОФ.4

ADMIN@USSF.KIEV.UA

WWW.USSF.KIEV.UA

**HTTPS://WWW.FACEBOOK.COM/
ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ-ФОНД-
КРОК-ЗА-КРОКОМ-312800812201975/**